

Jeruzsálem 1967 – örökre!

„Mindannyian Együtt Jeruzsálemért”

Aláírta a Mindannyian Együtt Jeruzsálemért elnevezésű alapítvány alapító okiratát Feldmájer Péter, a Mazsihisz elnöke és Németh Sándor, a Hit Gyülekezetének vezető lelkésze Budapesten.

Feldmájer Péter elmondta: az alapítvány célja a zsidó-keresztény párbeszéd, valamint a zsidó-keresztény civilizáció értékeinek erősítése Jeruzsálem jövőjének és múltjának, szellemi, vallási, kulturális jelentőségének, szerepének kutatása, képviselete, népszerűsítése révén.

Hangsúlyozta: Jeruzsálem a mai Izrael egységes fővárosa kell hogy maradjon, amely „szabadságot ad a keresztény, a zsidó és a muszlim embereknek”. Megemlítette, hogy Jeruzsálemet többször lerombolták a történelem folyamán, „de mindig magához tér”. Szólt arról is, hogy 1948 után kettészakadt a város, és júniusban lesz 45 éve annak, hogy Jeruzsálem újra Izrael egységes fővárosaként működik.

A Mazsihisz elnöke úgy fogalmazott: „aki szét akarja választani Jeruzsálemet, az szét akarja választani az egész világot”, éppen ezért az alapítvány célja az, hogy „maradjon meg Jeruzsálem mindenki fővárosának”. A kuratórium elnökségét Ungvári Tamás

író, irodalomtörténész vállalta el – tette hozzá.

Németh Sándor fontosnak nevezte, hogy a zsidó-keresztény értékek védelmének középpontjában Jeruzsálem álljon, mert ennek a városnak négyezer éves írott története van, három ezer éve Dávid, Izrael királya alakította „a zsidóság és az emberiség legfontosabb spirituális központjává”.

Céljukként jelölte meg, hogy spirituális rendezvényeken keresztül Jeruzsálem vallási, kulturális gazdagságát minél több magyar állampolgár ismerje meg.

Szólt arról, hogy az antiszemitizmus, az anticionizmus és a rasszizmus ellen is küzdenek, és reményének adott hangot, hogy ennek pozitív hatása lesz a magyar társadalomra.

Ungvári Tamás „a Jeruzsálem-gondolatban hisz, mert ez az európai kultúra egyik alapja”. Mint közölte, ebben a városban „testközelben van a vallásos együttélés”. Beszélt arról is, hogy a történelem úgy akarta, Jeruzsálem az egység fővárosa legyen.

Németh Sándor kérdésre elmondta: az alapítvány szorgalmazza Jeruzsálem turisztikai felkeresését is, mert „a város miliójét, atmoszféráját át kell érezni”, alapító okiratuk szerint pedig támogatják az ide irányuló zarándoklatokat, valamint egybekel mellett a jeruzsálemi maratoni futáson való részvételt.

Németh Sándor szerint Magyarországnak – ahogy a többi országnak is – minél előbb szükséges lenne áttennie nagykövetségét Jeruzsálembe. Kitért arra, hogy az alapítvány több vidéki városban is tervez ünnepeket, tudományos konferenciákat, és külföldi vendégeket is hívnak majd, akik Izrael népszerűsítésében vesznek részt.

A rendezvényen jelen volt Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz ügyvezető igazgatója is.

(MTI)

Jom Jerusálajim – Jeruzsálem-nap

Az idén május 20-ára, vasárnapra esett Jeruzsálem napja. Ez Jeruzsálem Óvárosa felszabadításának, 1967. június 7-ének – héber időszámítás szerint ijjár hó 28-ának – az évfordulója. Mint a napok általában, ez a nap is előző este, napszálltakor kezdődött, vagyis a szombatnap kimenetelekor.

Izrael népe és a vele érző emberek ünnepeltek itt és világszerte a 19. évét át megosztott város újraegyesülését Izrael fennhatósága alatt.

Ünnepeltünk az azóta elkövetett több tucat terrorakció ellenére.

Ünnepeltünk, miközben emlékeztünk a kilencvenes években palesztin arab terroristák által felrobbantott autóbuszok utasaira, a szétdőlt kávéházak szörnyethalt vendégeire, a testükön és lelkükben életfogytiglani sebeket hordozókra – de megünnepeltük Jeruzsálem napját.

Ünnepeltünk, látva a Várost – bizonyára időlegesen – megosztó magas betonfalakat. Csak betonfalakkal lehetett és lehet visszatartani a robbanóöves öngyilkos tömeggyilkosokat!

Ünnepeltünk, látva a szegénynegyedek lakóinak gondterhelt arcát.

Mire gondolhattunk? A Város pusztulását és feltámadását ezer évekkkel előre megjósoló próféták szavaira, a várost 1948-ban és 1967-ben védő katonákra, az Óvárosból elsőknek kitelepülő ultravallásos zsidókra, a modern várost építő „jeke” (németországi eredetű) építészekre, a koncerttermeket, a színházakat, a templomokat és a jesivákat megtöltő népre, a knesszet képviselőire, a hipermodern kormányhivatalokban rólunk, ám nélkülünk döntőkre – vegyes érzelmekkel, nem kevés kétséggel, de sok-sok reménnyel.

A nemzeti himnusz címe is ez: A remény. Háítvá. Amelynek leglényegesebb szavait költője az utolsó sorba rejtette: Erec Cion v'Jorusálajim.

Halmos László, Rehovot

Könyörögjétek Jeruzsálem békességéért

A Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség a negyvenöt évvel ezelőtti izraeli hatnapos háborúra, a jeruzsálemi Óváros visszafoglalására emlékezett.

„Ott álltak a mi lábaink a te kapuidban, ó Jeruzsálem. Jeruzsálem, te szépen épült, mint a jól egybeszerkesztett város! Ahová feljárnak a nemzetségek, az úrnak nemzetségei, bizonyosságul Izraelnek, az úr nevének tisztelére... Könyörögjétek Jeruzsálem békességéért; legyenek boldogok a téged szerető! Békesség legyen a te várfa-laid között, csendesség a te palotáidban, atyámfiaiért és barátaimért hadd mondhassam: Béke veled! Az Úrnak, a mi Istenünknek házáért, hadd kívánhassak jót tenédek!” (Zsoltárok 122)

Negyvenöt éve annak, hogy 1967-ben, június 7-én / 5727. ijjár 28-án az újkori zsidó állam katonái a folyamatos fegyveres provokációkra válaszként elfoglalták a megosztott Jeruzsá-

lem történelmi nyugati felét is, hogy ezzel is kísérletet tegyenek a béke helyreállítására és a szent helyek védelmére. Ezen a napon állt meg a felszabadító sereg vezetője, Mordechaj Gur ezredes a Szentély nyugati falánál, a Kotelnél, hogy világáig kiáltsa: Jeruzsálem újra szabad, a zsidó állam elvitathatatlan és egységes fővárosa az egyistenhívó nemzetek szellemi központja egyben.

Izrael újjáalapítása óta teljes erejével azon fáradozik, hogy minden istenkereső vagy világi turista számára biztosítsa a történelmi és vallási emlékhelyek biztonságos felkeresését, az elmélkedés és a szellemi feltöltődés békés lehetőségét. Mindannyiunk jól felfogott érdeke, hogy Izrael szent helyei és mindennekfelett Jeruzsálem ne váljék a kívülről vagy belülről gerjesztett ellenségeskedés martalékává. Ahol Izrael Állama felügyeli ezeket a lelki-kulturális ponto-

kat, ott ez az elv maradéktalanul megvalósul.

Izrael sorsa – nemcsak múltja, hanem jelene és jövője – szívügyünk. És nemcsak Erecben, hanem a diaszpórában is. A Magyarországi Evangéliumi

Testvérközösség fontosnak tartja a múlttal és a soá borzalmaival való egyértelmű bűnbánó szembenézést, a jelen antiszemita indulatainak leleplezését és elutasítását. Egyházunk és an-

(Folytatás a 3. oldalon)

Templomi életünkben a sávuotot követő szombaton Nászo hetiszakaszát olvassuk, amely arról szól, hogy a pusztában vándorló nép hogyan örködött a tábor közepén emelkedő szentély fenntartásán, és miképpen végezték a szent szolgálatot. A szidra leggyakrabban idézett, sok alkalommal használt része a Jövőrechöchá, az áldás, amit a kohániták, a Szentély papjai mondtak a gyülekezet felé. „Forduljon feléd az Örökkévaló kegyelmmel, és adjon néked békét.” A befejező részhez a régi prédikátor felteszi a kérdést: hát nem jelent-e boldogságot maga a béke, miért hangoztatja a kohánita, hogy még Isten kegyelme is jusson a hívőnek?

A kérdés megválaszolására a szövegmagyarázó midrási fejtegetést idéz (Börésit rábá 8.). Kezdetben az eszmék világában tevékenykedő angyalok arról vitakoztak, az ember teremtése nem fogja-e megbolygatni a világ egyensúlyát és harmóniáját. Szólt a Kegység: Teremtsd meg, Örökkévaló, az embert, a teremtés koronáját, mert ő képes lesz majd szeretetet gyakorolni. A Jótékonyág ugyanígy érvelt. Az Igazság angyala azonban megrendülve azt mondta: Ne teremtsd meg, Uram, mert hazugság és csalárdság lesz a lénye. A Béke is azt hangoztatta, hogy viszályt és háborúskodást jelent a világ számára az ember.

Erre a Világ Teremtője földre rúdtotta az igazság géniuszát, és az angyalok többségének szava szerint megteremtette az embert. A mellőzött békének pedig igyekeznie kell találkozni az igazsággal, ezért mondja a zsoltárköltő (85/12), hogy „az igazság kisarjadzik majd a földből”. Eddig a midrás.

De felmerül a kérdés a régi bölcs részéről: hol az igazság? Nincs-e sokféle igazság? A különböző érdekek nem formálnak-e igazságot a saját képmásukra? Ez nem kérdés a hívó számára, mondja a bölcs, mivel számára a Kinyilatkoztatás (PÁNIM EL PÁNIM DIBÉR HÁSÉM) jelenti az igazságot, Isten „színét”, amely ráirányít az áldásos ige megvalósítására: Adjon néked békét, sálomot! És ez a szó a szent nyelv szókincsében a tökéletességet, az egyensúlyt, a nyugalmat, a szilárdságot jelenti.

Igazság nélkül ezt a békét sem az egyén, sem a társadalom nem találja meg. Ezért mondja Zecharja próféta: Szeressétek az igazságot és a békét – mindkettőt együtt, egymást kiegészítve.

A régi igék, magyarázatok, amelyek Izrael tanházaiban hangoztak el, máig megvalósulatlanok. De a kohánita áldás megerősíthet abban, hogy az igazi sálomért befektetett energia az élet igazi tartalmát és célját jelenti.

Ráv

ORZSE-hallgatók a Dob utcában

Dob utca 35. Sok ember szívét megdobogtatja, ha a kockaköves udvarba lép. Valamikor iskola vette körül a patinás zsinagóga épületét, és ha járt oda a háború előtt vagy azután, emlékszik a gyermekszívajra, a kiváló tanárookra, tudókra – melámedokra –, tudja, milyen tekintélyes rabbik koptatták az aszfaltot. Az oktatási intézmény államosítása, megszüntetése után a legendás Groszberg Szmó talmud-tórátt szervezett az épületben, majd a hatvanas évek elején a hitközségnek sikerült elérnie, hogy chéder (kisiskola) és jesiva (kollégium) létesüljön ott, Benedikt rabbi vezetésével. *Schöner Alfréd* főrabbi, az ORZSE rektora és az ortodoxia mai főrabija, *Mojse T. Weisberger* szintén vendékei voltak ezen intézetnek.

A Zsidó Egyetem liturgia-liturgika szakos hallgatói ellátogattak – megközelítőleg ötvenen – vendégként az ortodoxiához, egyeztetve Mojse T. Weisberger főrabival. A rebbecen még frissítőről és harapnivalóról is gondoskodott. Először a tanácsteremben biztosítottak helyet, de mivel nem várt létszámban érkeztek a fiatalok, a díszteremben helyezkedtek el. *Schöner* főrabbi az ortodox rabbival való ismeretségével kezdte köszöntőjét, és örömet fejezte ki, hogy a látogatás létrejött. Néhány szóval bemutatta T. Weisbergert, aki Natanjáról érkezett, de 13 éves koráig itt tanult Budapesten, és ebben a díszteremben volt bár micve, s közvetlenül ezután ment a család Izraelbe, ahol tanulmányait folytatta.

A főrabbi méltatta a napot, lát bajmert (ekkor volt a találkozás). Elmondta, azért számolunk, mert ez törái parancs. Másrészt az örömteli eseményt, a tóraadást várták az emberek, ahogy a völgyén és menyasszony készül esküvőjére, számolja, hány nap múlva lesz az ünnepi alkalom, amit úgy várnak. Ez a várokozás jellemezte az Egyiptomban felszabadított zsidókat a szinájai ki nyilatkoztatás előtt. Ugyanakkor ezen a napon halt meg a 2. században Simon bár Jocháj, a Tóra bölcs tudója. Mondhatnánk, ez egy gyászos nap lehetne, de ezen a napon árulta el a rejtett tant, a kabbalát, amely számos kérdésre ad választ. Ő az egyik meghatározó szerzője a kabbala alapművének, a Zohárnak. Ezt magyarázta tanítványainak barlangja előtt, ahol megbújt üldözői elől. Egy nap állt rendelkezésére, a Nap azonban addig nem távozott az égről, amíg tanítását be nem fejezte. Mindez Meronban történt. Sok ezren rándulnak oda a szfíre 33. napján. A 3 éves fiúcskát viszik oda, ott vágják le először a hajukat és hagynak a füliük mellett pájeszt. Énekelnek, táncolnak, mert Simon bár Jocháj ugyan elment, de a rejtett tan, a kabbala megfelelő felkészültséggel tanulmányozható.

Az érdeklődéssel fogadott előadás után kérdések következtek. Helyszűke miatt csak néhányat idézhetünk közülük. **A 21. században jelent-e még valamit a kásrut?** Válasz: a kóseriség törvénye a Tórában áll. Több ezer éve írta Mózes az Örökkévaló utasítására. Örök törvény, amíg ember él a földön és ameddig van zsidóság, akiknek e parancs követése elrendeltetik. **Kérdés: miért drága a kóser hús?** Válasz: a bonyolult műveletek elvégzése a vágóhídra nagy terhet ró. Tízszer annyi állatot vághatnak le a tőlük megszokott módon, mint a kóser eljárással. Szükséges sajchet és felügyelő, azonkívül előfordul, hogy több állatról kiderül, a kóseriség szempontjából nem megfelelő, ez is mind veszteség. Általában 8 marhát, 1000 csirkét vágunk hetenként, és időnként több száz pulykát is. Ezzel látják el a húsboltot, a salámiüzemet, a kórházat, az iskolákat, az ortodoxia, valamint a Mazsihisz intézményeit, a szociális ellátást és az éttermeket. Lehetne olcsóbb, ha több lenne az igény, ha

többet fogyasztanák a kóser húst, mondjuk 9-10 marhát vágnának vagy 500-zal több csirkét a szokottnál. A többlet mérsékelné a ráfordított költséget. **Kérdés: mit jelent a mikve a 21. században?** Válasz: ez éppen annyira örök, mint a kásrut. De legalább annyira fontos, mert a szellemi és fizikai tisztaság például asszonyoknál a családi élet igen fontos eleme, az egészséges gyermek születése szempontjából is jelentős. Élővízzel, tehát forrás- vagy esővízzel, meghatározott méretű medencében kell történnie; a lehetőség adott, csak ki kell használni. **Kérdés: születhet-e mostanában olyan bölcs, mint amilyen Chászám Szófer volt?** Válasz: nem lehet tudni, de fel tudjuk-e mérni, mit jelentett a világnak a poszonyi bölcs? Magyarország, de a környéken, sőt messzi földön az ő, majd leszármazottai iskolájából kerültek ki a legkiválóbb rabbik. Levelei határozottak voltak, de soha senkit meg nem sértett. Könyveinek értéke felbecsülhetetlen. Mondták, Mojse Rabbénutól, tanítómesterünktől Mojse Maimo-

niig (Rámbám) nem támadt olyan bölcs, mint Mojse. Később ugyanezt mondták Rámbántól Mojse Schreiberig, tehát Chászám Szóférig. Ezután már nem idézték tovább a fenti hasonlatot. **Kérdés: milyen a kapcsolat az ortodoxia és a neológia között?** Válasz: kölcsönös tisztelet azzal, aki hozzánk jön tanulni, imádkozni – mint ahogy jöttek a Dohányból, a Thököly útról főrabijaik vezetésével vagy jöttek ti. Annyit mondhatam, legyenek áldottak az érkezők, a Sém nevében.

Kérdés: milyen a kapcsolat az ortodoxia és a lubavicsiak között? Válasz: kölcsönös tisztelet, ők – mint mondják – megújították a status quo irányzatot, ezek szerint nálunk három irányzat létezik: az ortodox, a neológ és a status quo. Jól meglehetnek egymás mellett.

Minden kérdést és feleletet nem tudunk leírni, a délelőtt igen gazdag volt és emlékeztető, bizonyára több látogatás fogja követni. *Kárpáti Judit* docens, tanszékvezető megköszönte az előadást és a válaszokat.

D. G.

Születésnap a Szeretkórházban

Nagy szeretettel köszöntötték a Szeretkórházban Reisz Sándorné Fogel Erzsébetet 105. születésnapja alkalmából. *Deutsch László* főrabbi beszélt az ünnepelt eddigi életútjáról, majd megáldotta az idős asszonyt. Az eseményen megjelent *Deutsch Zsuzsanna* igazgató főorvos és *Szinai T. József* igazgató is. „Kedves Erzi néni! Adja a Mindenható, hogy még sok születésnapot ünnepelhesen szeretetben a Szeretkórházban.”

Atyai barátunk, Tibor

Nehéz sorsú ember volt, s sokszor nehéz is volt vele. Mi, akik olyan régóta ismertük, rögtön észleltük, hogy fajsúlyos van. Nem lehetett mellette elmenni. Ez már akkor is igaz volt, amikor a nyolcvanas évek második felében megtaláltuk őt és Bethlen téri szeminariumát. Annyira más volt, annyira zsidó, ugyanakkor modern is, annyira eltért a zsidóságot kizárólag vallásfelekezeti eltérő kor szemléletétől, mindezt pedig olyan magas színvonalú intellektuális és szónoki erővel képviselte, hogy mindannyian követői lettünk. Ha volt a magyarországi zsidóságnak a huszadik század második felében nagy tanítója, meghatározó egyénisége, karizmatikus személyisége, akkor az ő volt.

A nagy személyiség – éppen nagysága miatt – perszel. Sokszor igaza volt, máskor meg nem, de annyira szenvedéllyel képviselte igazát, hogy akkor is megrendültünk és elgondolkodtunk, ha éppen egyet nem érthettünk vele. Ezt nevezik talán hitelenségnek egy olyan világban, amely egyre kevésbé hiteles.

Jó szíve volt. Életünk nehéz pillanataiban Tibor velünk volt, segíteni próbált. Sajnos egyre fogyatkoznak közülünk az ilyen emberek. Árvák lettünk, és egyre inkább azok le-

gondolkodója volt. Ez a tradíció mára az egész világon háttérbe szorult, de Magyarországon fiatalok ezreinek gondolkodását befolyásolta a háború után. Tibor és kortársai számára a holokauszt nem pusztán a zsidóság legnagyobb tragédiája volt, hanem egyben a zsidó történelem része, melyből logikailag következnie kellett volna a soá idején vagy közvetlenül előtte, e nagy tragédia sem történt volna meg. A halál és az élet így áll egymással megbonthatatlan egységben, dialektikája mindenki számára világos, így a cionizmus nem pusztán egy utópisztikus, kissé romantikus mozgalom, hanem természettudományos törvényszerűség, quod erat demonstrandum.

Tibor egyik legszebb, önéletrajzi elemekkel átszőtt nagyszerű írásában, a Szerelmem, Izrael címűben, de máshol és máskor is előszeretettel idézte a 115. zsolttár szavait: Lo háméitim, jehállelujá, velo kol jordé dumá – Nem a halottak dicsérik az Istent és nem mindazok, akik sírba szállnak. Paradox, de ha valakire biztosan nem illenek a zsolttár szavai, az éppen ő. Ha volt valaki, aki nehéz életével és halálával mindig is az Örökkévalót dicsérette, róla tanuskodott, az éppen ő volt. Nehéz sorsot mért rá az Ég, s ő azt kiállta.

Drága Tibor, fogadjon be téged az Ég és a Föld. Legyen neked olyan könnyű és magától értetődő, mint tengernek a víz, virágnak a szél, fűnek a harmat. Sorsod sorsunk immár, attól elválaszthatatlan.

Nyugodj békében.

Novák Attila

Körzeti kitekintő

Szeged

Az Új Zsinagógában két nagy sikerű rendezvényt tartottak. Anyák napja alkalmából Halleluja, köszönöm, Uram! címmel az X-Faktor felfedeztette, *Takács Nikolas* adott koncertet. Jeruzsálem napja alkalmából pedig Egy kicsit ide, egy kicsit oda címmel *Bíró Eszter* és *Falusi Mariann* estjére került sor. Ekkor emlékeztünk meg Izrael állam függetlenségi évfordulójáról is. A legnagyobb vastapsot a két művész együtt előadott Halleluja, illetve Jeruzsálim dallama aratta, amit dobogással is visszakövetelt a közönség. Érdekes volt két külön feldolgozásban meghallgatni az azonos alkotásokat.

L. A.

László Miklós z'1

Számok. Évek. Évtizedek. 87. születésnapját követően ment el. Negyedszázadon át volt a Hunyadi templomkörzet elnöke, majd tiszteletbeli örökös elnöke.

Hat és fél évtizedet élt együtt élete szerelmével, egyetlen párjával, Lilivel.

Négy fiút nevelt fel, adta át nekik az otthonról hozott, soha ki nem hunyó fátylát: a zsidó vallás, a törvények, a hagyomány tiszteletét, mindenkor betartását.

Mögöttük egy Ember, a Második Otthon, a Család, a Háttér, a Feleség.

László úr, elnök úr, Miklós bácsi, Apa, Gyapi... élete során ki hogyan nevezte (kollégák, hittestvérek, barátok, Lili, a négy fiú, az unokák, a dédunokák) László Miklóst, aki itt hagyta e földi világot, és megtért őseihez.

Sokan szerették, még többen tisztelték. Volt, aki félté is. Ugyanazokért a tulajdonságokért: tartásáért, feddhetetlenségéért, tisztességéért, elhivatottságáért, okos-bölcs véleményéért.

Igazságérzete átlagon felüli volt, éles eszű, érdeklődő emberként naprakészen a hazai és izraeli hírek terén. Jó volt vele vitatkozni, mert mindig hagyott teret az ellenvéleménynek.

Jó volt a barátjának lenni, mert olyan ember volt, akire lehetett számítani, aki úgy tudott adni, hogyan a Parancsolat rendelkezik: rászoruló embereknek, rászoruló közösségeknek.

Jó volt péntek estéknél akár csak a hátát is látni a zsinagógában, ízes, otthonról hozott dallamvilágú imádkozását hallgatni... biztonságot jelentett, erőt adott.

Jó volt néha Nála, Náluk lenni, kicsit megmártózni, elmerülni a felgyorsult világunkban ma már alig fellelhető, őszinte, szívet melengető törődésben, szeretetben.

Sokat szenvedett, sokat veszített, mégsem volt keserű, elkeseredett ember. Ellenkezőleg. Minden megtapasztaltat, minden átélte sajátos bölcsességével adott át, beszélt róla, tartott feledhetetlen előadásokat körzete klubjában is.

Világfiktént otthon volt az Államokban, Kanadában, Ausztriában és Izraelben is. Látogatta tengerentúl élő fiait, unokáit, dédunokáit, sok évtizedes barátokat, s ezek a találkozások hónapokra szóló feltöltődést eredményeztek.

Miklós családjá, a kül- és belföldön élők együttlélegzése a távolság ellenére is, az összetartozás példaeértékű volt sok ember számára. Felesége, Lili és közte olyan mélységesen mély volt a harmónia és a szeretet,

hogy a társaságukban lévőeknek is jutott annak melegségéből.

Nem engedték el egymás kezét hat és fél évtizeden át... Nem létezett olyan, hogy „én”, kizárólag a „mi” szerepelt iratlan szótárunkban.

Nem hinném, hogy készült, felkészült volna a halálra. Ő sem, és az ő szeretők sem.

Úgy távozott – számomra mindenképpen –, ahogyan a halálát megelőző pár órában a kórház folyosóján láttam: Lili egyik rakoncátlan hajtincsét helyére illesztette, engem arcon pusztított... Egyenes háttal, majd a sarkon a kórterem felé befordulva.

Temetése kivételes embereknek kijáró nagy tiszteletadással ment végbe. Ott tudott lenni mindenki, aki számára fontos volt, úgy zajlott le minden, ahogyan azt „szerette volna”. *Domán István* főrabbi, valamint *Szilágyi Gábor* kántor búcsúztatta.

g

Meghívó

A magyar zsidó mártírok emlékművénel a Raoul Wallenberg Emlékparkban (Budapest VII., Wesselényi utca 5.) 2012. július 1-jén, vasárnap, délelőtt 9.30 órakor

megemlékezést

tartunk, melyre Önt és b. családját tisztelettel meghívjuk.

Emlékbeszédet mond:

Darvas István rabbi

Közreműködik:

Szilágyi Gábor kántor

Zoltai Gusztáv,
az Emanuel Alapítvány titkára

Mauthauseni megemlékezés

Mintegy tízezer vettek részt a legnagyobb egykori ausztriai koncentrációs tábor, a mauthauseni láger felszabadításának évfordulójához kötődő megemlékezésen a szervezők közlése szerint.

Az 1946 óta minden évben megtartott megemlékezésen jelen volt *Heinz Fischer* osztrák elnök, *Werner Faymann* kancellár, *Barbara Prammer*, az osztrák parlament elnöke, valamint küldöttségek mintegy ötven országból, köztük Magyarországról.

Az idei megemlékezés középpontjában a rasszista üldöztetés áldozatai – a holokauszt zsidó, roma és szinti áldozatai – álltak.

„A rasszista okokból »nemkívánatos« emberek ellen elkövetett tömeggyilkosság mind a mai napig példa nélküli az emberiség történetében” – jelentette ki *Willi Mernyi*, a megemlékezést szervező Ausztriai Mauthausen Bizottság elnöke. Noha a mauthauseni tábor nem megsemmisítő tábor volt, mégis legkevesebb 15 ezer zsidót és több száz romát és szintit öltek meg a falai között. Emellett több ezer magyar zsidó halt meg a Mauthausenbe és a günskircheni altáborba vezető halálmenetekben, pontos számukat mind ez ideig nem tudták megállapítani a történészek – emlékeztettek a közleményben.

Mernyi elítélte a részben szélsőjobboldali osztrák diákegyesületek bécsi megemlékezését a német csapatok kapitulációjáról. Nincs különbség aközött, hogy futballstadionokban, iskolákban, üzemekben, vendéglőkben vagy a parlamentben hangoztatják-e nézeteiket „az örök-tegnapi és fiatal szélsőjobboldali szövetségeseik” – mondta. „Mindig ugyanazok a barna, gyűlölettel teli jelszavak maradnak, amelyeket azok az emberek, akik szen-

A mauthauseni koncentrációs tábor felszabadulásának évfordulóján a Mauthauseni Nemzetközi Bizottsággal az élen vonultak be a megemlékezés terére

vedtek, egyszer már hallottak” – fogalmazott.

A mauthauseni koncentrációs tábor felszabadításának emléknapja és a már szintén hagyományos parlamenti emlékülés mellett idén első ízben rendezett az osztrák kancellári hivatal is ünnepélyes, magas szintű megemlékezést Ausztria nemzeti szocializmus alóli felszabadulásáról. Az eseményen a kormány vezetői szintén elítélték az úgynevezett német nemzet gondolatokot ápoló, az Osztrák Ellenállás Dokumentációs Archívuma által részben szélsőjobboldaliról besorolt diákegyesületek fáklyás felvonulását.

A magyar delegáció koszorút helyezett el vasárnap Mauthausenben a központi emlékműnél és az egyes nemzeti emlékműveknél, valamint előző nap a günskircheni, a welsi és a guseni altáborok emlékhelyeinél – tájékoztatta az MTI-t a küldöttséget

vezető *Szalay-Bobrovniczy Vince* nagykövet. A delegáció tagjai voltak mások mellett *Lazarovits Ernő*, a Nemzetközi Mauthausen Bizottság főtárhelyettese, a Mazsihisz külügyi osztályának vezetője, *Szita Szabolcs* történész, a Holokauszt Emlékközpont ügyvezető igazgatója és *Frisch György*, a Nácizmus Üldözöttei Országos Egyesületének elnöke – közölte a nagykövet.

A mauthauseni haláltáborba és 49 altáborába összesen mintegy kétszáz ezer embert – zsidókat, romákat, homoszexuálisokat, másként gondolkodókat, hadifoglyokat – deportáltak a második világháború alatt, köztük magyarokat is. A lágerekbe került foglyok felét megölték, vagy pedig a háború után haltak bele a megpróbáltatásokba. Az első amerikai katonák 1945. május 5-én értek el a táborhoz.

(MTI)

Ismeretlen tettesek immár második alkalommal használták disznólatba mártírelmémmé meggyalázásra. A Duna-parti Cipők után ezúttal Raoul Wallenberg szobrával tették ezt, amit egy amerikai rabbikból álló turistacsoport vett észre a budapesti Szilágyi Erzsébet fasorban. Mivel a bejelentést követően az illetékesek több órán át nem intézkedtek, az Élet Menete Alapítvány önkéntesei megtisztították az embermentő szobrát.

Konferencia az embermentőkről

Németh Zsolt, a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára szerint még ha minden körülmény azt sugallja is, hogy erre nincs lehetőség, mindig lehet a jót, az életet választani, és az embereknek ma is erkölcsi kötelezettségük a jó mellett dönteni. Ilan Mor budapesti izraeli nagykövet arról beszélt egy budapesti nemzetközi konferencián, hogy a holokauszt idején „az emberiség a legrosszabb arcát mutatta”.

A Holokauszt Emlékközpont, a Külügyminisztérium és a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Lehet nemet mondani címmel szervezett tanácskozást, hogy felidézze azoknak a helytállását, akik 1938 és 1945 tavasza között Magyarországon akkori területén nem mondtak a történelmi együttélés felrúgására, a nemzet erkölcsi hagyományainak megsértésére, ellenszegültek az akkori törvények által lehetővé tett kirekesztési intézkedéseknek, a jogfosztásnak, az embertelenségnek és az üldöztetésnek.

A konferencia megnyitóján *Németh Zsolt* azt mondta, az embermentők tudatos döntést hoztak „az élet, mások élete mellett”, még ha ez sokszor a saját életük elleni döntést is jelentette. „A náci rezsim sötétsége közepette” mertek nemet mondani, „csillagként ragyogtak az éjszakában”, bizonyították, hogy volt lehetőség „a jó választására a rossz ellenében”, az élet választására a halál ellenében – tette hozzá. Kiemelte: az embermentők ma is példaként szolgálnak.

Úgy fogalmazott, sokan voltak, akik „nem mondtak semmit”, így „belesodródtak egy gonosz rendszerbe, amelynek fásultán részeivé váltak”. Voltak olyanok is, akik „igent mondtak a halálos rendszerre” anyagi érdekből vagy

Az asztalnál ül Ilan Mor, Christian Mühlethaler és Karin Olofsdotter

MTI Fotó: Soós Lajos

félelemből, hogy elveszítik egzisztenciájukat, vagy azért, mert követői voltak „az emberellenes, kereszténységellenes náci ideológiának”.

Mint mondta, azért szervezték május 15-re a konferenciát, mert 1944-ben ezen a napon kezdődtek el a tömeges deportálások Magyarországról, és 1942-ben ezen a napon gróf Esterházy János a pozsonyi parlamentben egyedülként szavazott nemmel a szlovákiai zsidók deportálásáról előterjesztett jogszabályra.

Hangsúlyozta, abszurd, hogy van olyan ország az EU-ban, ahol „az egyik kiemelkedő erkölcsi példát” még mindig háborús bűnösnek tartják számon. Esterházy János életét történelmi vizsgálat tárgyává kell tenni, és a zsidók üldözése elleni „következetes erkölcsi kiállásának” a rehabilitációjához kell vezetnie – jelentette ki.

Ilán Mor budapesti izraeli nagykövet arról beszélt, hogy a holokauszt vízvonalos volt a történelemben, utána semmi sem volt olyan, mint korábban, mert azokban az években „az emberiség a legrosszabb arcát mutatta”.

Az embermentők, akik akár a saját életüket is feláldozták, mindenképpen jó példát mutattak – mondta. Kifejtette: ezek az emberek nem feltétlenül akartak embermentők lenni, de amikor a zsidók a segítségüket kérték, nem mondtak nemet, és ez örökre megváltoztatta az életüket.

Az egykori svéd diplomatáról, Raoul Wallenbergről szólva azt mondta, nem konvencionális módszereket alkalmazott a zsidók mentésére – például lefizetett embereket –, de sok életet mentett meg, és vezető szerepet játszott a zsidók segítésében, szimbólumává vált az embermentésnek.

Christian Mühlethaler budapesti svájci nagykövet hangsúlyozta, az embermentők a saját életük veszélyeztetését is vállalva, az embertelenség ellen emeltek szót. Tevékenységük jelentőségét növeli, hogy akkoriban az emberek saját lelkiismerete volt mérvadó, míg ma már több kollektív érték ad iránymutatást. Megjegyezte: az emberi jogok világosan megmutatják, mi nem tolerálható.

Ezek a kollektív alapelvek egyebek mellett a második világháborúban szerzett tapasztalatokból alakultak ki, így a holokauszt is hozzájárult annak kodifikálásához, mi az, „amit soha többé nem fogadhatunk el” – mutatott rá.

Karin Olofsdotter budapesti svéd nagykövet kiemelte, a nemzetközi jog ma már rendelkezik az emberi jogokról, de még mindig kivégeznek embereket vallási vagy etnikai hovatartozásuk miatt a világban. Raoul Wallenberg példaként tett tanúbizonyságot a bátorságról, de ma is megpróbálhat mindenki a saját képességeihez képest változást elérni a világban.

A konferenciát a Wallenberg-emlékév keretében rendezték meg.

Esterházy János (1901–1957) a két világháború közötti időszakban, majd a második világháború idején következetesen küzdött a szlovákiai magyarok megmaradásáért és jogaiért. A második világháborúban a szlovák parlament egyetlen magyar képviselőjeként egyedül szavazott az akkori fasiszta szlovák állam törvényhozásában a zsidók deportálása ellen. Ennek ellenére a háború után háborús bűnösnek nyilvánították, és halálra ítélték. Később az ítéletet életfogytiglani börtönrre változtatták.

Az 1912. augusztus 4-én született Raoul Wallenberg 1944-ben a budapesti svéd nagykövetség titkáráként több ezer, egyes források szerint 20 ezer ember életét mentette meg közvetlenül, azzal, hogy svéd úti okmányokkal látta el vagy védett házakba menekítette őket.

(MTI)

Könyörögjétek Jeruzsálem békességéért

(Folytatás az 1. oldalról)

nak felsőoktatási intézménye, a Wesley János Lelkészképző Főiskola ezért tartotta fontosnak 2003–2005 között az Auschwitz és más megsemmisítő táborok felé vagonokat indító magyar vasútállomások felkeresését, hogy ott emléktáblát helyezzen el, bűnvalló és bocsánatkéréső istentiszteleteket tartson. Ugyanilyen megfontolásból mentünk el az első magyar deportálások és tömeggyilkosságok helyszínére, Kamenyec-Podolszkijba, hogy lerójuk kegyeletünket az 1941-es magyar bűnök áldozatainak tömegsíjrai felett, és elhozzunk nyughelyükről egy cserjét egy zsák földdel, s azt elültessük egyházunk centrumában, mely azóta is az emlékezés és a kiengesztelődés keresésének helyszíne évről évre.

Izrael békéjéért aggódva 2006–2009 között, a libanoni, majd a gázai háborúk idején egyházunk vezetőivel Izraelbe utaztunk, hogy szolidaritásunkat kifejezhessük, és az ostromlott városokból iskolás gyerekeket hozunk egy kis védett pihenésre.

Meggyőződésünk, hogy igazak Zakariás (12,3) szavai: „...nyomatatónakóvé teszem Jeruzsálemet minden népnek; aki emelni akarja azt, mind szakadva szakad meg, noha összegyűl ellene a föld minden pogánya.” Mi a szűnni nem akaró Izrael-ellenesség és -kritika álszent hangzavarában Izrael és Jeruzsálem mellett akarunk egyértelműen és érdek nélkül kiállni, minden körülmények között. Áldja meg az Örökkévaló az ő népet, és adjon neki békét.

Iványi Gábor,
a Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség elnöke

A hazai zsidóság vezetői az egri érseknél

A magyar zsidóság vezetői hivatalában felkeresték Ternyák Csaba egri érseket. A találkozó résztvevői hangsúlyozták annak fontosságát, hogy a mindannyiunk közös örökségét képező Tízparancsolat megint a társadalom életének részévé váljon, a szeretet parancsának és a gyűlölködés tilalmának kőbe vésett elvei áthassák a mindennapokat.

Egyúttal sajnálkozásukat fejezték ki amiatt, hogy a világban még mindig sok helyen az intolerancia uralkodik, embereket támadnak és különböztetnek meg vallásuk, nemzetiiségük vagy etnikai hovatartozásuk miatt.

Aggodalommal látják, hogy napjainkban is sok ezer embert gyilkolnak meg a világon, üldöznek el lakóhelyéről, egyes helyeken még ma is gyakoriak a keresztényellenes pogromok, míg másutt a zsidókat üldözik.

Örömeiket fejezték ki, hogy a Szentföldön és fővárosában, Jeruzsálemben szabadon látogathatók a különböző – így a keresztény – vallások szent helyei, és a zarándokokat is nagy szeretettel fogadják.

Az érsek felidézte Erdő Péter bíboros szavait: A kereszténység nem fér össze az antiszemitizmussal! Nem fér össze a gyűlöletkeltéssel és az indulatok szításával semmilyen vallási közösség, semmilyen népcsoport ellen. Az antiszemitizmus nem fér össze az emberséggel!

Van remény, ha mindnyájan összefogunk és akarjuk! A gyűlölködés, az antiszemitizmus, a rasszista beszéd és cselekvés mindig mérgező. Mindegy, hogy ki teszi vagy mondja ezt, és mindegy, hogy miért, milyen

Hitről, zsoldárokról...

okból vagy milyen célból – mindig elfogadhatatlan. Ha ebben egyetértünk, ha ezt elismerjük – és nemcsak elméletben, hanem a gyakorlatban is –, akkor van esélyünk. Akkor megtaláljuk azokat a közös erkölcsi alapokat, amelyekre életünket, országunkat és jövőnket építhetjük.

Feldmájér Péter elégedettségét fejezte ki, hogy a másik három történelmi egyház közös imánapot kezdeményezett a magyarországi keresztény és zsidó közösségek részvételével, hogy együtt könyörögghessünk békéért és szeretetért.

Kardos Péter főrabbi – tolmácsolva a Rabbitestület álláspontját – kifejtette: ha a mindannyiunk közös örökségét képező zsoldárok legalább évente egyszer közösen hangzanak el a különböző vallású papok, rabbi, hívők szájából, úgy imánk biztosan meghallgatásra talál.

Zoltai Gusztáv beszámolt a ma-

gyar zsidóság általános helyzetéről és arról, hogyan segíti a Mazsihisz intézményrendszere a holokausztot túlélt idős és beteg emberek ellátását.

Ternyák Csaba érsek tájékoztatást adott egyházmegyéje életéről és arról a tevékenységükről, amelyet az oktatásban és az elesettek gondozásában betöltenek. Kiemelten szólt a Karitás Éve programjáról és arról a munkáról, amelyet ez a szervezet végez a rászorulóknak megsegítésében.

VATIKÁN

Elmaradás a zsidó gyökerek bemutatásában

A katolikus egyházban öt évtizeddel a II. Vatikáni Zsinat után sem vált még általánossá a pozitív viszonyulás a zsidósághoz – jelentette ki Kurt Koch svájci érsek, a zsidókkal folytatott párbeszédért felelős kúriai bíboros a Vatikáni Rádióknak adott interjújában.

A zsidó vallással kapcsolatos kérdésekben is illetékes testület – a Keresztény Egység Előmozdításának Pápai Tanácsa – elnöke szerint a hírhirdetésben és hitoktatásban továbbra is bizonyos elmaradás mutatkozik a keresztény hit zsidó gyökereinek bemutatásában.

Az 1965-ben elfogadott, Nostra Aetate kezdetű zsinati nyilatkozat új alapokra helyezte a katolikus egyház viszonyát a zsidósághoz. A bíboros szerint „köszönettel tartozunk” mindazért, ami a Nostra Aetate óta a zsidókkal folytatott párbeszédben végbement. „A Nostra Aetate a zsidóság iránti egészen új fajta viszony alapjait fektette le, elutasítva egyfelől az antiszemitizmust, és rámutatva másfelől a kereszténység zsidó gyökereire” – mondta Koch bíboros.

A kiengesztelődés jeléül XXIII. János pápa már 1958-ban kinyújtotta kezét a zsidóság felé, és törölte a nagypénteki liturgiából a „hűtlen zsidókról” (Perfidis Judaeis) szóló kitéletet. II. János Pál 1986-ban első pápáként fölkeresett egy római zsinagógát, és a római főrabbinál tett látogatása során a keresztények „idősebb testvéreinek” nevezte a zsidókat. 1998-ban dokumentumot adott ki „Emlékezünk: elmékedések a soáról” címmel, amelyben „legmélyebb sajnálatának” adott hangot az egyház fiainak és leányainak tévedései és hibái miatt.

(Vatikáni Rádió)

Kurt Koch

Olvasói kérdés és az illetékes válasza

Az alábbi pár sorban felháborodásomnak adok hangot. Ma (május 6.), amikor a Kozma utcai temető bejáratához értünk kocsival, megállított a sorompónál álló úr, hogy kéri a 150 Ft-ot. Jeleztem, hogy csak a parkolóig megyünk, utána gyalog folytatjuk az utunkat. Erre közölte, hogy már a parkolóba történő beállításért is fizetni kell!!!

Pár hete, talán március közepe körül voltunk a temetőben, amikor még nem kellett ezért a „szolgáltatásért” fizetni.

Hozzá kell tegyem, nem a 150 Ft-ról van szó, hanem arról, hogy milyen alapon kérnek ezért is pénzt? Már a temető kapuján is begyűrűzik a válságadó? A másik kérdés: mire fordítják ezt a bejövő összeget, mert ha a temető gondozására és rendbehozatalára, akkor szó nélkül kifizetem. Ugyanis a temetőben is működik a kirakatrendszer, mégpedig úgy, hogy elől rend van, de a hátsó részekben alig lehet járnai autóval, pedig sok idős hozzátartozó nem tudja másképp a szeretetei sírját megközelíteni.

A temető hátsó részén a sírokat sem lehet megtalálni, erre magam voltam a szem- és fültanú, mivel a földbe helyezett kövek, melyekre a sorszámokat írják, olvashatatlanul lekoztak.

Ismétlem magam: nem a 150 Ft, hanem elvi kérdés, amiért írok. Kérem a levelem leközlését a válasszal együtt az Új Életben! Üdvözlettel:

Gyöngy Péter

Tisztelt Gyöngy Péter úr és kedves Új Élet-olvasó!

Válaszolni szeretnék az Ön által fölített konkrét kérdésekre, illetve adnék egy rövid ismertetőt a BZSH Kozma utcai temetőjében történt azon változásokról, melyek az elmúlt néhány hónapban történtek.

A levélíró kifogásolta, hogy 150 Ft-ot kell fizetni minden alkalommal, amikor a temető parkolóhelyére beáll gépkocsival. Valóban, az előzőekben az volt a gyakorlat, hogy csak akkor kellett fizetni, ha a temetőbe mentek be gépkocsival, de

a parkolóban ingyenesen lehetett megállni.

A BZSH felső vezetése döntött úgy, hogy ez év március közepétől kezdődően fizetni kell a temető területén a parkolóban hagyott gépkocsik után is.

Milyen szolgáltatást nyújtunk ezért a 150 Ft-ért?

Garantáljuk, hogy ezért a csekély összegért (máshol duplája vagy háromszorosa) sorompóval védett, órálátogatott területen, biztonságban tudhatja gépkocsiját, amíg Ön hozzátartozói sírjait végiglátogatja. A befolyó összegből karbantartjuk a parkolót és környékét, télen eltakarítjuk a havat-jeget, s mikor az utcán nem lehet megállni (esetlegesen a nagy hótól), ide be lehet jönni és lehet parkolni.

Ön a levelében azt írja, hogy „kirakatrendszer” van, mert míg elől gondozottak a parcellák, addig hátul nem lehet megközelíteni azokat.

Erre azt tudom Önnek válaszolni, hogy semmiféle „kirakatrendszer” nincsen, ezt azzal támasztanom alá, hogy néhány hónap alatt több parcellát tisztítottunk meg a gazoktól, mint az előző években összesen. Van olyan parcella, amelyet szinte már nem látogat senki, mégis rendbe hoztuk, mert kötelességünknek érezzük ezeknek a karbantartását is lehetőségeink szerint.

Előre meghatározott ütemtervet követve végezzük ezt a tevékenységet, és számításaink alapján akár 6–8 évig is eltarthat, mire a temető leghátsó részére elérünk. Mint bizonyára Ön is tudja, a sírkert hatalmas területen fekszik, 26 hektár, és ezt karbantartani nem olyan könnyű, főleg úgy, hogy az itt dolgozó sír-ápolók létszáma 12 fő. Mindent elkövetünk annak érdekében, hogy gondozzuk, tisztán tartsuk és ápoljuk a temetőt, hiszen szüleink, nagyszüleink, őseink nyugszanak itt.

Elkezdődött egy hosszú távú munka, melyet néhány hónap alatt képtelenség befejezni, de aki kijön és szétnéz, láthatja, hogy az eltelt időszakban is komoly változások történtek.

A rengeteg felmerült problémát

szertnének folyamatosan orvosolni és megoldani.

Kiemelt nehézséget jelent többek között az a sok elkorhadt fa (nagy méretű nyárfa, platánfa), melynek kivágásáról sürgősen gondoskodni kell, mert akár emberéletben, illetve anyagiakban is sok kárt okozhat. A legutóbbi vihar alkalmával 5 kidőlt fa sírokat rongált meg, és a temető kerítését is kidöntötte egy szakaszon.

Ezeknek a fáknak a kivágása nem könnyű, hiszen kb. 100 évesek, és csak különleges, úgynevezett alpinista módszerrel lehetséges az eltávolításuk. Annak érdekében, hogy a körülöttük lévő sírok ne sérüljenek meg, szükséges ez az eljárás, de nagyon megnehézíti és megdrágítja a munkát.

A könnyebb tájékozódás érdekében ki kell cserélni a parcellákat, sorokat jelző útbaigazító táblákat.

Az utakat is több helyen rendbe kell hozni, mert vannak olyan szakaszok, ahol temetés esetén kerülni kell, az eltávozottat nem lehet egyenesen a sírhoz kísérni, mert olyan gödrös vagy vályú formájú az út.

Szükséges volt az eltávozottak hűtésére szolgáló helyiség felújítása, ami megtörtént, és a muzeális jellegnek megfelelően az eredeti stílusban került helyreállításra.

Lehetőségeinkhez mérten mindent elkövetünk annak érdekében, hogy minél előbb ápolj, tiszta környezetben látogathassák hozzátartozóik sírjait.

Amennyiben bárkinek bármilyen problémája lenne a temetővel kapcsolatban, szívesen állunk rendelkezésére, hogy a felmerült gondot megoldjuk.

Szívesen vennénk, ha segítséget tudnának nyújtani abban, hogy terveinket minél hamarabb megvalósíthassuk.

Azért dolgozunk, hogy a temetőbe látogatók elégedettek legyenek szolgáltatásainkkal.

Köszönjük eddigi segítségüket, és számítunk a jövőben is az Önök támogatására.

Streit Sándor,
BZSH-elnök és a temető vezetője

Búcsú Fürst Gyulától

Az egyik, ha nem az utolsó túlélője volt a kistarcsai gyűjtőtábornak. Onnan deportálták Auschwitzba, majd Bergen-Belsenbe. Ezt szinte minden nap elmondta Gyuzsi bácsi nekünk, közvetlen munkatársainak a Szerartási Osztályon, és szinte bárkinek, aki csak egy pár kedves szót szólt Hozzá, aki áldozott rá pár percre, hogy meghallgassa történeteit. Sok fájdalmas dolgról mesélt. Ő egyike volt azoknak, akik rettenetes helyzeteket láttak, éltek át. Sok évvel a háború után is mindig csak mondta és mondta. Mindig mesélt, mert Ő is azok közé tartozott, akik eldöntötték: ha túléltek a holokausztot, akkor az egész világnak el fogják mesélni, milyen borzalmas történetek a zsidókkal a második világháború alatt.

Így tette ezt az Élet Menetén is Lengyelországban 2004-ben, amikor szinte könyörgött, hogy hadd jöhessen a csoporttal, ígéri, nem lesz vele semmi gondunk, de neki muszáj ellátogatnia Auschwitzba! Nagyon féltünk, mi lesz Gyuzsi bácsival, nem fogja-e iszonyatosan megviselni a hely. Megviselni? Micsoda bolond gondolkodás volt ez tőlünk, szervezőktől!

Gyuzsi bácsit nem viselték meg az ott látott dolgok, őt már nem tudta megviselni semmi... Meglátta az 53 országból érkezett közel tízezer fiatalot, és olyan erőt nyert valahonnan, hogy szinte kivétel nélkül mindenkinek el akarta mesélni, mi történt vele a holokauszt idején.

Megmagyarázhatatlan, ami akkor történt vele és velünk. Ő mondta és mondta. Bárkinek, aki szembejött vele. Mi meg csak mentünk utána, néztük Őt, és hallgattuk újra meg újra a történetét egész nap.

Drága Gyuzsi bácsi!

Köszönjük!

És kérem, ne haragudjon ránk azért, mert nem hagyjuk, nem tudtuk megszervezni, hogy mindenkinek elmesélje az egész világon, de majd mi elmeséljük, elmondjuk mindenkinek, ígérem!

Az emléke legyen áldott, és nyugodjon békében, Fürst úr!

Gordon Gábor,
az Élet Menete Alapítvány elnöke

Temetésén Frölich Róbert főrabbi és Fekete László főkantort búcsúztatták.

A múlttól a jövőért

Az Élet Menete Alapítvány szobrot állít a Belvárosban

(Makett)

Az Élet Menete Alapítvány „szobor-mementójának” sajtótájékoztatóval egybekötött alapkövetétele kerület sor a belvárosi Arany János és Tüköry utca sarkán. Az eseményen – a teljesség igénye nélkül – megjelent: *Hagai Mei-Zahav*, Izrael Állam magyarországi nagyköveteinek helyettese, *Várnai Péter* címzetes prépost, esperes-plébános, *Rogán Antal*, a kerület első embere, *Streit Sándor*, a BZSH elnöke, *Zoltai Gusztáv* ügyvezető igazgató, a Hit Gyülekezetének képviselője, a politikai élet palettájáról *Kiss Péter*, *Lendvai Ildikó* és *Horváth Csaba*, valamint *Székelyi József*, az alapítvány egyik alapítója, *Balázsovits Lajos* és *Hegedűs D. Géza* színművészek, az alapítvány felügyelőbizottságának tagjai, *Koncz Zsuzsa* és *Heilig Gábor*, az alapítvány jó barátai.

Krizsó Szilvia műsorvezető beszélt az Élet Menete Alapítvány megalakulásáról, célkitűzéseiről és hitvallásáról: „A múlttól a jövőért.” Elmondta egyebek mellett azt is, azért vagyunk itt, hogy a tízéves küldetésnek fontos állomásaként az Élet Menete szobor-mementójának alapkövet elhelyezzék, s a későbbiek során az itt álló alkotás is arra intse a jövő nemzedékeit, hogy van, aminek SOHA TÖBBÉ nem szabad előfordulnia.

Balázsovits Lajos szavala után Rogán Antal előljáróban elmondta: Magyarország mindannyiunk közös otthona volt, az ma is, és az a cél, hogy ez így maradjon a jövőben is. A műalkotásról szólva kiemelte: az élet erejének állít majd emléket, azt szimbolizálva, hogy legyen bármilyen haragos és pusztító is a tűzvész, amikor elmúlik, mindig az élet győzedelmeskedik.

A Jobbik lenyúlta az „Élet Menetet”

Náciknak nincs helye közöttünk! – írta az Élet Menete Alapítvány az MTI-hez kedden eljuttatott közleményében; az alapítvány az ellen tiltakozik, hogy Vona Gábor, a Jobbik elnöke a magyar élet menetének nevezte pártja hétvégi, budapesti rendezvényét.

A közlemény szerint magyar élet menetének nevezni egy jobbikos rendezvényt több mint ízléstelen. „Ez az összehasonlítás meggyalázza a meggyilkolt zsidó és nem zsidó vallású magyarok emlékét egyaránt” – hangsúlyozták.

Mint írták: a Jobbik a tisztaeszlári vérvád után most az élet menetét fordítja visszajára: a nácik és a nyilasok áldozatait gúnyolja ki otromba és politikai céltartással.

„Mi továbbra is emelt fejjel fogunk emlékezni és tiltakozni a rasszizmus és antiszemitizmus ellen a jövőben is tisztességes emberek társaságában az Élet Meneten, Budapest utcáin és az Auschwitz-Birkenau haláltáborok helyszínein egyaránt” – közölte az alapítvány.

Vona Gábor, az ellenzéki párt elnöke a Fidesz Lendvai utcai székháza előtt tartott beszédében azt mondta, a szombati demonstráció a magyar élet menetét, amelyet pártja minden megyeszékhelyen és a lehető legtöbb városban meg fog ismételni.

(MTI nyomán)

A szónok felidézte: sok épület utal arra, hogy az 1867-es kiegyezés után a Belvárosban jött létre a 19. század új Budapestjének közigazgatási, szellemi és gazdasági központja a Parlamenttől a Szabadság téri létesítményeken, minisztériumokon át az MTA valamivel korábban megépült épületéig.

Rogán „a békés építkezés korának” nevezte az Osztrák–Magyar Monarchia időszakát, hozzátéve, ebben zsidó honfitársaink százezrei vettek részt. Végül felhívta a figyelmet rá, hogy a Duna partján is van egy emlékmű, amely azon zsidó emberek tízezeinek állít emléket, akiket magyarságtól, majd méltóságtól, azt követően szabadságtól, és legvégül az életüktől is megfosztottak.

A polgármester kihangsúlyozta: „mert mindig ez a sorrend, ezért kell megállítani az elején...” Végül Radnóti Miklós Nem tudhatom... című versét olvasta fel, ezzel a zárómonddal: „Lehet-e tisztábban, szebben szólni hazaszeretetről?”

A következő szónok *Frölich Róbert*, a Dohány utcai zsinagóga főrabbija volt.

Idézte az alapítvány mottóját – hozzátéve, hogy kiegészítené, újabbakat nevezne annak –: Tanulni és tanítani, megőrizni és cselekedni! S az Élet Menete eleget tesz mindennek.

A továbbiakban a főrabbi kifejtette: az alapítvány tanul abból, ami az országban történik, hogy a jövőben elveihez még inkább ragaszkodva teljesítse küldetését, az igazság tanítását. Azt mondta: Magyarországon nem jól tudják és nem jól tanítják, hogy mi is volt a holokauszt, félvagy hamis információkból vonnak le téves és gyakran szándékosan rossz következtetéseket.

Az Élet Menete Alapítvány őrzi, ami történt, neves személyiségek megszólalásai és a túlélők visszaemlékezései alapján. Mint az előadó hangsúlyozta: cselekedni kell, de az első lépések megtétele a legnehezebb. Ezt is felvállalták, és tesznek azért, hogy a tudatlanságból fakadó gyűlölet mind jobban háttérbe szoruljon. Az emlékműről szólva elmondta: azt az életet képviseli majd, ami a romokból sarjadt, s a békésboldog-élhető életet szimbolizálja.

Végül elhangzott a hagyományos papi áldás.

Ezután került sor az időkapzula elhelyezésére *Forgács János* túlélő, *Rogán Antal*, az alapítvány részéről *Gordon Gábor* és *Székelyi József*, valamint a *Scheiber Sándor*-iskola tanulója, *Kolos Sára* közreműködésével.

Fekete László főkantort zsolnárt recitált.

Az esemény a Művelődési Házban folytatódott, ahol a sajtó képviselőivel és az érdeklődőkkel szembeni főasztalnál a kerület polgármestere, az alapítvány elnöke, a nagykövet helyettese, a főrabbi, *Zoltai Gusztáv* ügyvezető igazgató és a szobor alkotója, *Kelemen Zénó* ültek.

Rogán Antal elmondta, a szobor-terv elnyerte tetszését, méltó helyet alakítanak ki számára. Majd biztosította az alapítványt, hogy az eddig nyújtott támogatásokat, segítséget kiterjesztik arra az esetre is, ha esetleg nem gyűlne össze kellő pénzeszeg az emlékmű elkészítésére. E helyütt mondott beszédet *Gordon Gábor*, aki szólt a szervezés időszakáról, arról, hogy az egykori ötlet mozgalommá nőtte ki magát.

Kiemelte, hogy minden évben egyre többen csatlakoznak hozzájuk – nem zsidó fiatalok is, akik szintén érezhetik, hogy a történelmet csak az élet erejével és igénélésével lehet helyre tenni. Mint minden alkalommal, most is hangsúlyozta és megköszönte az önkéntesek, munkatársai segítségét.

Kelemen Zénó, az alkotó színes fotókkal és egy kis makett segítségével is igyekezett bemutatni a majdani művet. Prezentációjában elhangzott a szobor tervezett mérete, anyaga, mondanivalója, mindaz, amit megálmodtak, amit láttatni akarnak majd.

A forma organikus, egy téglatestből kiindulva két részből áll, mely szimbolikusan összefügg.

A kérdés-feleletek ideje következett, majd büféasztal állt a résztvevők rendelkezésére.

KÖNYVISMERTETŐ

Bauer Júlia naplója Megrendítő olvasmány egy 19 éves somogyi lánytól

Április 23-án délelőtt a somogyi templom harangjának hangja szólt a Kossuth rádióban. Tizenkét évvel ezelőtt ugyanezen a napon halt meg Bauer Júlia, aki megjárta Auschwitz poklát.

A somogyi fiatal zsidó lány soha nem gondolta volna, hogy olyan rémálmodtát ébren, amit a koncentrációs tábor jelent. Bauer Júlia a másfél éves pokolról naplót írt. A három füzetet négy évvel a halála után találták meg fiai, *Suchman György* és *Suchman Tamás*. Megrendítő olvasmány. Egy 19 éves somogyi lányé, aki egy emberségesebb munkavezetőtől kapott egy határidőnaplót, egy szlovák lánytól pedig egy adag kenyérért vett ceruzát, aminek a vége piros-fehér-zöld volt, és az volt ráírva: nem, nem, soha! *És mégis* címmel, a deportálástól, a haláltáboroktól a hazatérésig vezetett feljegyzésekből kötet született, melyet házigazdaként *Suchman Tamás* mutatott be, elsőként Kaposváron, majd Marcaliban. – Európában hatmillió zsidót öltek meg. Magyarországról 542 ezren, Somogyból 8100-an, Kaposvár környékéről 3500-an, Marcaliból 191-en, Somogyzilból pedig, ahol édesanyám született 36-an haltak meg – idézte fel *Suchman Tamás*, aki azt is hozzátette: Anna Frank után európai jelentőségű írás az édesanyja eredeti kéziratából szerkesztett könyv.

Filebics Magdolna szociológus a Bauer Júlia halála előtti hónapokban interjút is készített az asszonnyal, ami szintén a kötet része. – Félve kérdeztem meg, hogy hajlandó-e mesélni arról, amit átél – mondta *Filebics Magdolna*. – Szívesen beszélt, már várta a találkozásokat, hogy folytathassa, mintha egy hatalmas tehertől szabadult volna meg. A beszélgetéseket magnóra vettem, és igyekeztem megőrizni az élőbeszéd stílusát, ami sokkal közelebb hozza, átélhetőbbé és érthetőbbé teszi azt, amit elmondott. A szociológus azzal folytatta: fontosnak tartja, hogy minél nagyobb nyilvánosságot kapjon a kötet, mivel napjainkban is olyan társadalmi jelenségek, folyamatok vannak, melyek különböző embercsoportok ellen irányulnak, gyűlöletet keltenek, konfliktusokat idéznek elő. – Azt gondolom, valamennyiünknek fontos erkölcsi kötelességének kell lennie, hogy a maga módján, lehetőségeivel, eszközeivel szembeszálljon az előítéletekkel. A rasszizmusnak, az antiszemitizmusnak a legtöbb esetben az alapvető oka a tudatlanság vagy a téves tudás – fogalmazta meg *Filebics Magdolna*.

– Ez a könyv azzal a szándékkal született meg, hogy egy mementó legyen, még-hozzá nem is akármilyen, hanem egy forráskiadvány. Ezért a könyvben az eredeti napló másolt oldalai is szerepelnek – ezt már a kötet szerkesztője, *Sas Péter* irodalomtörténész mondta, aki kihangsúlyozta azt is: szakemberként és magánemberként is nagyon mélyen megérintették a kéziratot írók. – Egy olyan tanítókönyv, ami azt üzeni, hogy nem kell hinni semmilyen szétválasztásnak, mert mindenkinek ez a hazája, legfeljebb más a vallása. Példákként elmondta Bauer Júlia életének egy mozzanatát, mikor általános iskolásként a jól tanuló lányt verekedésen kapta az igazgató. Kiderült, hogy nem azért verekedett, mert megsértették, mert lezsidózták, hanem mert egy sváb osztálytársa *Kossuth Lajost* tolvajnak nevezte, s azt nem hagyhatta, hogy – ahogyan maga fogalmazta – akit egy nemzet imád, azt letolvajozzák. Bauer Júliát magyar és sváb közösség vette körül, kesvedes voltak zsidók. Ebből a közösségből ragadta ki a II. világháború, illetve a zsidóellenes intézkedések.

A marcali könyvbemutatón *Kiss Iván* címzetes prépost, Marcali esperes-plébánosa arról beszélt, hogy különösen az a rész fogta meg, amikor Bauer Júlia a küzdelemről ír. – Minél nagyobb volt a hőség, annál kevesebb vízhez jutottunk. Éreztük, hogy ez soká már nem mehet, valaminek történnie kell. Aztán felülkerekedett az élni akarás, s egy hang szólalt meg bennem, haza akarok menni, élni akarok magamért, a szüleimért, két drága szép öcsémért. Újra erőt vettem, s tovább vonsoztam magam – idézett a naplóbeli *Kiss Iván*, azt is kihangsúlyozva, hogy mennyit jelentett a túlélésben Bauer Júliának Istenbe vetett hite. – Az átélte szörnyűségek figyelmeztető jelek, hogy soha többé ne legyen zsidó vagy keresztény gyűlölet, hogy senkit ne bántsanak a hitükért – mondta az esperes-plébános. – A küzdeni akarás hatalmas erőt adhat nekünk is, amit ez a könyv is sugall, hogy mégis van visszaút, mégis van túlélés, mégis a jó erősebb a rossznál, mégis győzedelmeskedik a szeretet a gyűlölet felett.

A naplóbeli részletek borzalmainak valóságát egy túlélő tolmácsolásában is átélhette a közönség. A Keszthelyen élő, kéthelyi *Fürst Lászlóné Bárány Katalin* – aki akkor ismerte meg az egyik kaposvári közös ismerősüknél Bauer Júliát, mikor már hazajöttek a koncentrációs táborból – osztotta meg sosem feledhető hányattatásait. *Bárány Katalin* 14 évesen vitték el Auschwitzba szüleiével együtt. – A szüleimtől elszakítva a gyereklágerbe kerültem, a C láger 12-es blokkba, ahol 1000–1200-an voltunk. 33 blokk volt, ami úgy 35 ezer embert jelentett. Ebből a 35 ezer emberből később kiválogattak 500-at, a jó isten velem volt és bekerültem, mert az volt a szerencsém, aki minél előbb elkerült Auschwitzból, mert az volt a halálra kijelölt hely. Nemcsak a krematórium füstjét éreztük, hanem az égő emberi hús, haj és bőr émelyítő szagát azon gödör felől, ahova azokat lökték, akiket fejbe löttek és olajjal leöntve égették a holttesteket – emlékezett *Bárány Katalin*. – A mély hitem, ami nem hagyott el, miközben 14 évesen négy lágért jártam meg. Meztírból, egy szál rongyban, 30 kilóval jöttem haza. Édesanyám is hazajött, de édesapám ott maradt, meghalt a kőbányában.

Suchman Tamás azt is elmondta: a kaposvári könyvbemutatón hatan voltak, akik túléltek a haláltáborokat, egyikük kezén még most is emlékszik a számokra: 23123... Tervezi a kaposvári és a kéthelyi zsidóság történetének a feldolgozását is: kik maradtak életben, kik haltak meg, kik segítették őket a túlélésben. A marcali zsidóságra emlékező márványtáblákat is állíttat.

Bauer Júlia 1923-ban született Somogyzilben. 2000. április 23-án halt meg, Marcaliban temették el. 1944-ben és 1945-ben Somogyzilból Kaposvárig, onnan Auschwitzig, majd Allendorftól Kaposvárig írta naplóját.

A németek Kaposvárra 1944. március 19-én vonultak be. Vasárnap volt, hétfőn pedig már úgy kezdődött a nap, hogy Bauer Júliának is azt mondták, zsidó a buszon nem utazhat. A somogyi zsidókat is bevagonírozták, egy vagonba nyolcvan embert tereltek.

„Hetedikén megérkeztünk Auschwitzba, és amikor kiszálltunk, kiszálltunk? – kilöktek bennünket a vonatból, akkor egy pódiumon zenekar várt bennünket, és a tangó bolerót játszott. Vezényelt a karmester, és én meggyeztem, hogy gyerekek, hiszen ez egy egész kedélyes hely, még zenekar is van...” Aztán megnyírták őket, teljesen kopaszra, és amikor kimentek az épületből, s Bauer Júlia azt kérdezte, azok a hatalmas cementkádak miért vannak ott, egy pozsonyi nő azt válaszolta, „ha nagyon kövér volt az anyád, akkor a zsírja ebbe kerül”.

A koncentrációs táborban Bauer Júlia száma a 23027-es volt. „Olyanok voltunk, mint az állatok, csak az érzeink tompák. (...) Az étel mindennap egyforma száritott főzelék volt tele brómmal (...) az ételben elfogyasztott brómtól annyira nem normális állapotban voltunk, hogy gondolkodni nem tudtunk, és nem is tudtuk fel-fogni, hogy tulajdonképpen mi történt velünk...” Vissza Magyarországra 1945. október 29-én érkezett. A túlélőket Ágfalván egy magyar hadnagy üdvözölte, aki azt kérte, ne gondoljanak rájuk gyűlölettel, elhurcolásuknak nem ők az okai.

Szalai Erika / Somogyi Hírlap

- gáljuli -

Embermentők bélyegen

A közelmúltban két különleges esemény helyszíne volt a budapesti Bélyegmúzeum. A Wallenberg-év keretében Embermentők címmel nyílt kiállítás, és ugyanezen a napon – a svéd diplomata születésének századik évfordulójára emlékezve – alkalmi bélyeget bocsátott ki a Magyar Posta. A rendezvényen a meghívott Külügyminisztérium, valamint a svéd és az izraeli diplomáciai testületek képviselői mellett jelen volt *Feldmájer Péter*, a Mazsihisz elnöke és *Gordon Gábor*, az Élet Menete Alapítvány kuratórium elnöke is.

A tárlat alap gondolata Wallenberg tevékenységéhez kötődik, de a rendezők az embermentést térben és időben tágabban értelmezve, több száz év humanistáinak, embermentőinek bélyegen megjelenített arcképét, illetve működését mutatják be.

A legnagyobb hangsúlyt a tragikus sorsú svéd követségi titkár kapja: Izrael, Svédország, Argentína, az Egyesült Államok és Magyarország is kiadott már bélyeget arcképével. Az eredeti postabélyegek bemutatása mellett Wallenberg életrajzát és pályaképét is olvashatják az érdeklődők.

A kiállítás következő egységében a vézskorszak, illetve a második világháború legismertebb embermentő alakjait vonultatják fel a rendezők. A magyar származású Szenes Hannától a német Oskar Schindleren és a svájci Carl Lutzon keresztül a spanyol Ángel Sans Brizig tart a sor, amelyben az olasz Giorgio Perlasca éppúgy helyet kapott, mint a lengyel Janusz Korczak, a török Ülkümen Selahattin, a portugál Aristides de Sousa Mendes, a japán Sugihara Chiune, a kanadai Norman Bethune és az indiai Dwarkanath Kotnis. A postai bélyegen látható arcképek mellett tevékenységük rövid leírása is szerepel.

A háború során emberségből

helytálló magyar személyiségek között számos olyan ismert politikus, tudós és művész akadt, akiről bélyeg is készült. (Néhányukat a Világ Igazai között is számon tartják.) A kiállítás Bay Zoltán fizikust, gróf Esterházy János képviselőt, Apor Vilmos győri püspököt, Salkaházi Sára apácát, Karády Katalin és Bajor Gizi színésznőket állítja reflektorfénybe, de megemlíti Szőnyi István festőművészt, valamint Jaschlik Álmos iparművészt, Pátzay Pál és Ferenczy Béni szobrászok nevét, segítő tevékenységét is.

Amikről a tablókön látható bélyegek üzennek – a bemutatott személyiségek aláírásával kiállított igazolványok, oltalomlevelek (Schutzpassek), igazolások és más eredeti dokumentumok –, üvegtárlókban tekinthetők meg. A bemutatott anyag bázisát a Bélyegmúzeum gyűjteményéből válogatták, de a Carl Lutz Alapítvány, valamint *Lóvei György* támogatása nélkül ez látványos tárlat minden bizonnyal szegényebb lenne.

A kiállítás a továbbiakban a történelem korábbi humanistáira és embermentőire fókuszál. A három

nagy egységbe – Háborúk, sebesültek, menekültek; Orvosok, kutatók, mentésszervezők; valamint Árvizek, tűzvészek, balesetek – rendezett válogatás a Nemzetközi Vöröskereszt életre hívó Henri Dunant épp úgy bemutatja, mint Kalkuttai Teréz anyát, Albert Schweitzert, Wesselényi Miklóst vagy Árpád-házi Szent Erzsébetet.

A megnyitón *Nikodém Gabriella*, a Bélyegmúzeum igazgatója köszöntötte a megjelenteket, majd *Pröhle Gergely*, a Külügyminisztérium helyettes államtitkára arra utalt, hogy a bélyegeken mindig az adott ország identitása jelenik meg. – Wallenberg és az általa megmentett zsidók egyaránt a magyar identitás részei – hangsúlyozta a politikus.

Gesztli László, a Magyar Posta vezérigazgatója személyes hangú beszédében elárulta, hogy anyai nagymamája és édesapja is ott van a Világ Igazai között. Ezt követően *Dorit Nachum Zats*, Izrael budapesti konzulja felolvasta *Ilan Mor* nagykövet levelét abból az alkalomból, hogy Wallenbergről alkalmi bélyeget bocsát ki a Magyar és a Svéd Posta. *Németh Zsolt*, a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára ugyancsak levélben köszöntötte az eseményt.

Karin Olofsdotter svéd nagykövet Wallenberg méltatása után bemutatta a Stockholmban kibocsátott „testvérbélyeget”, amelyen az egykori diplomata fiatalabb és idősebb korában egyaránt látható, és a teljes íven fel-tűnik Budapest korabeli látképe is.

A beszédekert követően ünnepélyes keretek között bocsátották forgalomba a *Benedek Imre* grafikusművész tervezte legújabb magyar postabélyeget. A bélyegkép bal oldalán Raoul Wallenberg portréja kapott helyet, mely egy eddig még nem publikált fénykép, a svéd diplomata magyarországi vízumkérő lapján szereplő korabeli fotó felhasználásával készült. A jobb oldalon az emberek mentését szolgáló menlevél, az ún. Schutzpass képe látható. A háttérben, közepben, a deportálástól megmentett több ezer embert szimbolizáló motívum szerepel. A bélyeghez tartozó alkalmi borítékra a három budapesti Wallenberg-emlékmű közül *Varga Imre* 1987-ben felállított alkotása került. A kompozíció Raoul Wallenberg híressé vált mondata magyar és svéd nyelven teszi teljessé: „Számomra nincs más választás – Főz még finns inget annat val.”

A kiállítás június 28-ig a Bélyegmúzeum budapesti, Hársfa utca 47. számú épületében, azt követően a Külügyminisztériumban, majd szep-tembertől a Raoul Wallenberg Humán Szakképző Iskola és Gimnázium épületében, a Ludovika tér 1. szám alatt látható.

OLVASÓNAPLÓ Székely Jeruzsálem 4.

Vajon a béke időszakában, ma például, az igazaknak nincsen semmi dolguk? Bizonyosan kevesebb, mint a nagy veszedelmek idején. Az igazak mai dolga szembeszállni a gyilkos eszmékkel.

Szávai Géza a Székelyföld szívében született, ma Budapesten élő író. Székely Jeruzsálem című könyvének taglalása közben a „zsidózó” vagy ténylegesen zsidó hitre tért székely magyarok zsinagógájának leírásához értünk. „Amikor a bözdüjfalusiak »zsidóságát« Eötvös miniszter úr rendelete befejezett ténynek vette, akkor az »igazi« zsidót, Wolfinger Salamont választották meg templomi előjárójuknak, és – számol be a történetről a falu szülőite, Kovács András – »maguk és gyermekeik oktatását is rábízták.«” András bácsi elbeszéli, hogy »azonnal megkezdtek a zsinagóga építését, és hogy 1874-re a székelyek mindenfelől összeadott pénzből már be is fejezték. Így folytatja: „A szerény, de csinos imaház székely ízlés hitélet előírásait, de amíg élt a macacs székely „rabbi” (az első világháború előtti években halt meg), addig „a kis Bözdüjfaluban is két zsidó hitközség létezett (ti. a szombatosoké és a zsidóké – a szerk.). Némi vitában, de amúgy békében önmagukkal, egymással és a többi vallással”.

Nagy érték lenne egy fénykép a templomról, az istentiszteletekről, a szombatfogadásról, a szent munkáról, a nagyünnepekről. De nincs. Már az is valami, hogy fényképen láthatjuk Sallós Józsefet, az utolsó székely szombatos „rabbi”, rámás csizmában, bő gatyában, fekete, zsinóros lajbiban, valamikor az elmúlt század fordulóján. Érdeklődő tekintettel néz a fadobozos objektívbe, mögötte a takaró alá bújt fényképpésszel.

Szávai szerint a zsidó vallásra tért székelyek „megtalálták” zsidóságukat, míg a szombatosok őseik által jó háromszáz évvel ezelőtt „kitalált” hitükhöz ragaszkodtak. Sallós József „rabbi” hívei Péchi imakönyvből imádkoztak, betartották a zsidó hitélet előírásait, de amíg élt a macacs székely „rabbi” (az első világháború előtti években halt meg), addig „a kis Bözdüjfaluban is két zsidó hitközség létezett (ti. a szombatosoké és a zsidóké – a szerk.). Némi vitában, de amúgy békében önmagukkal, egymással és a többi vallással”.

A magyar és a zsidó nép frígye valósult meg ebben a nem is olyan egyszerű történetben, mely lehet, hogy csak keveseket érdekel ma, a holokauszt után 68 évvel, egy gazdasági világválság közepette, egy olyan párttal megtűzdelt Magyarország, mely a székely zsidózó magyarokat is a Dunába lőné.

De az égben, valahol odafent, Isten könyvébe ez a frígy bizonyosan beíratott. Azt írja Szávai: „A székely zsidózók (...) saját népiük, sajátos helyzetben lévő országuk, Erdély javát kívánták szolgálni; ez már elégséges alap szokott lenni a termékeny együttélésre.” A szombatos feljegyzések és népi legendáriumok szerint – tudjuk meg a könyvből – néhányan a szombatosokból elindultak, hogy felkeressék az őshazát, azaz Szittyaországot. A Szentföldre is eljutottak. Szombatos magyarok népmeséi szólnak erről. „Végre rátaláltak őseik földjére. Hát ott egy embert mezei munkán láttak (ti. a Szentföldön – a szerk.), szóba elegyedtek vele, az csak bánt, amikor hallotta, hogy az idegenek kis különbséggel a saját nyelvét beszélik. Megkérdésvén kiléttük, azok azt mondták, hogy ők Attila hunjainak maradékai, és a messzi nyugaton egy Erdély nevű helyen élnek...” Pergett a mese a fonóban. A zsidó és a magyar nép összefonódásáról szóló történetekkel ringatták gyermekeiket a szombatos anyák. Hol vannak ezek a népi költemények? Hol a szombatos breviárium? Merre szállnak Izrael Istenéhez szóló magyar nyelvű imádságaik? Szilaj, magyaros népdalaink, melyekben felsír a szoltáros király? Eltűntek, megsemmisültek, de talán, bízzunk benne és higgyük, dallamaik ott csengnek ma is az Örökkévaló fülében...

„A 16. század végi, 17. század eleji székely zsidózó »eredetlegendárium« (...) a korszak magyar hiedelem- és tudatvilágához mélyen kötődve, abból és abban bontakozott ki.”

Csodálkozhatunk-e azon, hogy a klérus nem nézte jó szemmel a szombatoságot? Akárcsak az unitáriusok, Jézust csak embernek tekintették, kizárólag az őszövétséget olvasták, bevezették a zsidóság szokásait... Tudjuk, hogy a 16. század elején Csehországban már voltak szombatosok, aztán ez a mozgalom áterjedt a szomszédos Lengyelországra, Oroszországra, egy részére (szubotnyikok), Sziléziára, kisebb csoportjaik éltek Magyarországon, például Makón, sőt a távoli Angliában is. Nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy ez a mozgalom Erdélyben volt a legerősebb. Maga Bethlen Gábor, de az utána következő fejedelmek is egyre szigorúbban léptek fel a szombatoság ellen. A 17. századból származó feljegyzések szerint a „szombatos” istenkáromlót jelentett a keresztények szemében, sőt szitokszó volt. Szombatosnak tekintettek mindenkit, aki szombaton nem dolgozott, aki húsvétkor kovásztalan kenyert evett, aki kóser vagy ahhoz hasonló étkezési szokásokat tartott, ha valamiképpen zsidó ünnepeket ült meg, és nem keresztelte meg gyermekeit. Székelyföldön folytak az üldözések, a megfélemlítések, a kínvallatások. Veszély fenyegette Erdélyben a kereszténységet, különösen abban a történelmi pillanatban, amikor 20 000 székely vette fel a szombatoságot. „...képzeld el, milyen lélekállapotban »mutattak megbánást«, és milyen lelkiismerettel keresztelkedtek (vissza) százával (...) a megidézettek.” A 17. századi üldözések „komikus emlékei” közül Szávai idézi: „1631-ben az erdélyi református státus kéri I. Rákóczi György fejedelmet, »találjon ki módot és utat, mely által gátoltassék meg az ártalmas szektának külsőbb való terjedése«, mert Péchi Simon »scholát fundált«. Szentersébeten (...) egy néhányan körülmetélkedettnek közülük, mely miatt némely meg is halt.”

Miről beszélnek a kínvallatások jegyzőkönyvei? „Ezért aztán évszázadokon át úgy járták a Székelyföldet a különböző hatalmak képviselői, hogy egész falvakat kellett végigvállalniuk.”

Idézet az egyik jegyzőkönyvből: „Tudom azt, hogy Ambrus Pál lófő székely nemes ember feleségével, Sipos Sárával s Hegyi Jánosné nemes személy, Ambrus Erzsók, nemes Tordai Ferencnek a felesége, Ambrus Kata a disznóhúst sem eszik, azonkívül Tordai Ferencné szombat nap a falu közé sem megyen ki. (...) Tudom azt, hogy Nagysolymoson lakó Sipos Borbála, néhai Ambrus Jánosnak, akkori lófő személynék a relictiája a disznóhúst sem eszi meg, olyan szót is mondott házamnál: Ha a fejedelem fejem fölé állana is egy pallossal, mégsem enném meg a disznóhúst.” Világos, tiszta csengésű magyar nevek, üldözöttestől még el nem torzult „lelki zsidók”. Azt írja Szávai: „...jóságvesztés, száműzés. Európa-szerte egészen tipikus, közönséges – zsidó sors.”

Móricz Zsigmond 1941-ben Bözdüjfaluban járt. Akkorra már a Magyarországhoz visszakerült területek kormánybiztosa „elvégezte feladatát: akit lehetett, azt hatóságai rábeszéléssel a zsidó hitről visszatérítettek valamelyik keresztény vallásba”. Móricz egy öreg szusterral beszélget a zsidók bújócskázásáról: „Kovács József vagyok, mondja a borotvátlan, hosszú, sovány székely, s kezét nyújt. (...) Mit keresnek az urak? – Zsidókat. – Mosolyog, feketés, kinőtt fogait mutatja. – Maga is az? – Voltam. Már nem vagyok az, s nem is leszek, hiszen. Tíz évig én voltam a templomszolga. (...) Volt nekünk azelőtt régen egy papunk. Az igen. Hirs Izsák. A pap vót. De micsoda pap, uram? Az! Az egész világ ismerte, uram. Amerika is! Az, uram, olyan ember vót, hogy ha a levelet írt a királynak, uram, válasz jött!”

Ha valaki kérdezné, ő már nem zsidó. „Hol sütötték a pászkát? Mert volt pászka húsvétra az idén? – Volt! Volt, mondja, s magyaráz, hogy a vízen túl kinél sült ki az ünnepi pászka. S hozzáteszi: Én már nem vagyok zsidó, uram. De azt nekem senki se parancsolhatja meg, hogy mikor akarok: ne dolgozzak... Szombaton, uram, én nem dolgozok...”

Székely Jeruzsálem a színarany Jeruzsálem parányi mása. Aki ezt a könyvet írta, lelkeket ment. Egy az igazak közül.

sem fotófelvétel. Körülbelül tíz esztendővel ezelőtt rajzoltattam le emlékezetből a falu egyik lokálpatriótájával, Király Ernővel az itt látható képet, amin az egykori zsinagóga és a rabbilakás látható. Így nézhetett ki hajdan. A rabbilakás átépített formájában ma is megvan, a zsinagóga helyén családi ház magasodik. Az egykori helyi zsidóság emlékét már csak a temető őrzi, mely szintén bő tíz éve újult meg a MAZSIT Alapítvány hathatós támogatásával. Tényleg szép lett a rendbehozatalnak köszönhetően, s ma is példásan gondozzák.

Sokakat fűznek emlékek az egykori nemesszalóki zsidóság múltjához. Innen származott a budapesti Zsidó Tanács egykori vezetője, Stern Samu is.

De szalóki kötődéssel büszkélkedhet a nemrégiben Kehila-díjban részesült *Winkler Miksa* is, akinek az ottani sírkertben nyugszik apai nagyapja. Arról a Winkler Miksáról van szó, akinek nevéhez fűződik a zsidótemető elismert kutatása.

- kerecsényi -

Rojkó A.

Magén István

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglónban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogorrögzés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Örömmel tudatjuk, hogy a Rabbitestület és a Mazsihisz vezetősége megállapodott David Goldberg mohéllal (Németország), aki zsidó fiúgyermekek körülmetélését vállalja. Amennyiben az Ön családjában ilyen szimchá (öröm) van, kérjük, jelentkezzen a Rabbiságon a 413-5580-as telefonszámon vagy a rabbitestulet@mazsihisz.com e-mailen keresztül, hogy a gyermeket Ábrahám szövetségébe felvehesük.

Tóratekeresek, tílinek és mezükék számítógépes ellenőrzése és javítása. Farnadi-Jeruzsálemi Márk. Telefon: 06-70-932-8275, e-mail: sofer@sofer.hu, weboldal: www.sofer.hu

Kiadó Bp. I., Attila úton 81 m²-es, kétszobás, összkomfortos lakás. Érdeklődni lehet munkaidőben a 413-5540-es telefonon.

Manikűr, pedikűr, takarítás. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Otthoni szakápolást vállalunk Budapest területén, szükség esetén egyedi szakorvosi ellátással és gyógyászati segédeszközök helyszínre telepítésével. Együttműködünk a háziorvossal, kórházi szakorvosokkal. Kóser étkeztetést is biztosítunk. Szakmai működési engedéllyel és felelősségbiztosítással rendelkezünk. Tartós megrendelés esetén árkedvezményt adunk. E-mail cím: alarmcentrum@alarmcentrum.hu, 24 órás telefon: +36-30-443-1016.

Szines és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomatás, könyvnyomatás, névjegykészítés a Mammut I.-ben, a II., VI., IX. kerületekben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523, www.rcontact.hu

Licites eljárással eladó ingatlanok!

Bp. III., Czetz János u. 67. sz. alatt 30 m²-es garázs. Kikiáltási ár: 2 000 000 Ft.

Gyömrőn 730,35 m²-es kastély 9398 m²-es telekkel és 9758 m²-es kerttel. Kikiáltási ár: 95 000 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 604 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 603 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 860 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 620 m²-es telek. Kikiáltási ár: 4 000 000 Ft.

Sárbogárd, Ady Endre úton 38 m²-es, egy-szobás, komfortos örökklakás. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Budapest I., Attila úton 81 m²-es, kétszobahallos, összkomfortos örökklakás. Kikiáltási ár: 18 000 000 Ft.

Göd, Teleki Pál utcában 535 m²-es telken 53 m²-es, kétszobás, összközműves, teljes lakóingatlan melléképülettel (9,4 m²). Kikiáltási ár: 12 000 000 Ft.

Az ingatlanokról a 30-355-9541 vagy a 30-

217-3460 telefonszámon lehet érdeklődni munkaidőben.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolók nagyméretű, kisméretű festményeket, **EZÜSTTÁRGYAKAT**, 12 személyes evőeszközöket, kukoridobozokat, gyertyatartókat, tálcákat stb., Kovács Margit, Gorka kerámiát, herendi, meissen, Zsolnay porcelánokat, régi álló, fali, asztali díszőrákat, antik, barokk bútorokat, tabernakulumot, szekreteret, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa-, márványszobrokat (hibásakat is). Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN**. Díjtalan kiszállítás, értékbecslés, vidékre is. **ÜZLET XI. KER., MÓRICZ ZSIGMOND KÖRTÉR 16. 201-6188, 06-20-323-4104.**

Életjáradéki szerződést kötnek nyolcadik kerületi (Blaha Lujza tér melletti), 55 négyzetméteres, pompás lakásért. Készpénz + járadék. Csak leinformálható, megbízható e-mailekre válaszolok. zsanio1@t-online.hu

Házvezetői munkát, idős személy ápolását vállalom. Külföldi referenciával, nagy gyakorlattal rendelkezem. Tel.: 06-30-565-9478.

Órajavítás, antik órák teljes restaurálása, esetleg oda-vissza szállítással. Órák, elemek, csatok, óraszíjak (erős csuklóra is) nagy választékban. Tel.: 06-70-505-5620, napközben. VII., Garay u.–Murányi u. sa-

rok, a Garay térenél. Jung Péter. Web: www.jungoras.hu

Antik csillár javítása, eladása. 321-2972.

Nyugdíjas, megbízható, gyakorlott nő takarítást vállal. Leinformálható. Telefon: 313-4952.

Idős hölgy mellé keresünk vidékre, akár bentlakással is, napi 24 órára gondozónót. 06-20-454-9644.

Szakirányú végzettséggel idős emberek gondozását vállalom otthonukban. Minden megoldás érdekel. Leinformálható. Tel.: 06-30-989-4398.

Angol és héber fordítást, tolmácsolást, nyelvtanítást vállalom. 2000 Ft/óra, házhoz megyek. 06-30-323-9366.

ÚJ ANNA OPTIKA! Örömmel értesítjük meglévő és új vásárlóinkat, hogy megnyitottuk legújabb üzletünket a Dohány utcai zsinagóga mellett. Óriási nyitási akció: **SZEMÜVEGKERETEK 70% ENGED-MÉNNYEL!** Budapest VII., Wesselényi u. 2. Tel.: 321-1232. www.annaoptika.hu

HÁZASSÁG

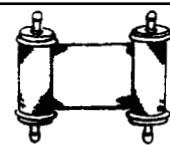
74 éves, idős hölgy keresi korban hozzá illő úr ismeretségét barátság céljából. Szóba jöhet vidék vagy külföld is. Telefonra válaszolok. „Barátság” jelígyére.

Salom komoly társalkodót. Fülöp Zsuzsa. E-mail: zszusa194705@t-online.hu

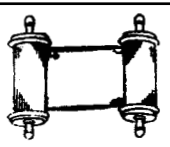
Mártír-istentiszteletek 2012

Június 3.		
Kispest	11.00	temető
Devecser	11.00	temető
Cegléd	11.00	zsinagóga
Nyíregyháza	10.00	emlékmű
	11.00	temető
Tata	10.00	temető
Tatabánya	13.30	temető
Zalaegerszeg	10.30	zsinagóga
	12.00	temető
Június 10.		
Balassagyarmat	11.00	temető
Eger	14.00	temető
Hatvan	11.00	temető
Kiskunhalas	10.30	zsinagóga
Kecskemét	14.00	temető
Miskolc	11.00	temető
Székesfehérvár	11.00	temető
Kápolnásnyék	16.00	temető
Szécsény	11.00	temető
Június 17.		
Esztergom	11.00	temető
Gyöngyös	11.00	temető
Tótkomló	14.00	Hősök tere, emlékmű
Győr	11.00	temető
Révkörmény	10.30	temető
Ács	15.00	emlékmű
Nagygyenyű	17.00	emlékmű
Nagykőrös	11.30	zsinagóga
Salgótarján	11.00	temető
Sátoraljaújhely	11.00	temető
Június 24.		
Békéscsaba	15.00	zsinagóga, emlékpark
Gyula	12.00	temető
Hódmezővásárhely	17.30	zsinagóga
Kaposvár	10.00	zsinagóga, temető
Nagykátán	13.00	temető
Szeged	10.00	emlékmű
	11.00	zsinagóga
Szolnok	10.30	zsinagóga
Vác	10.00	zsinagóga
Veszprém	10.00	temető
Pásztó	9.30	zsinagóga
	10.00	emlékmű
	11.00	temető
Kiskőrös, Kecel, Soltvadkert	15.00	Frankel L. úti zsinagóga
Július 1.		
Debrecen	10.00	temető
Dombóvár	14.00	temető
Keszthely	11.00	zsinagóga
Jászberény	11.00	temető
Pécs	10.30	zsinagóga
	12.00	temető
Tapolca	13.30	emléktábla, temető
Tiszafüred	11.00	temető
Dabas	15.00	felsődabasi temető
Július 8.		
Karcag	11.00	temető, zsinagóga
Soroksár	9.00	temető
Erzsébet	10.15	temető
Csepel	11.30	temető
Sopron	11.00	temető
Szombathely	11.00	imaterem
	12.00	emlékfal
	12.45	temető
Szekszárd	10.30	Babits Mihály Műv. Ház
Július 15.		
Pápa	10.30	zsinagóga
Rákospalota, Pestújhely, Újpest	18.00	zsinagóga

A további időpontokat folyamatosan közöljük. Kérjük olvasóinkat, hogy az időpontokat, helyszíneket rendszeresen kísérjék figyelemmel, mert változás lehetséges.

IMAI DÓK

Templomok	Péntek este Jún. 8.	Szombat reggel Jún. 9.	Péntek este Jún. 15.	Szombat reggel Jún. 16.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	19.00	9.30	19.00	9.30
Vasvári P. u. 5. (Iubavicsi)	19.30	9.00	19.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	19.00	9.30	19.00	9.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuváros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Békkocsis u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	20.30	8.00	20.30	8.00
Alma u. 2.	18.00	8.45	18.00	8.45
Kórház (Amerikai u. 53.)	17.30	7.30	17.30	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.30	18.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	19.00	9.00	19.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.00	18.00	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	20.30	9.00	20.30	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		8.45		8.45
Lauder iskola (Budakeszi út 48.)	18.00		18.00	
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	20.15	8.00	20.15	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	20.15	8.00	20.15	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Füred u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.00		18.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	

NAPTÁR

Június 8. péntek	Szíván 18.	Gyertyagyújtás: 8.20
Június 9. szombat	Szíván 19.	Szombat kimenetele: 9.41
Június 15. péntek	Szíván 25.	Gyertyagyújtás: 8.24
Június 16. szombat	Szíván 26.	Szombat kimenetele: 9.45

Újholdhirdetés

Hírek, események röviden

– **Köszönetnyilvánítás.** Hálámat és köszönetemet szeretném kifejezni a Mazsihisz Szeretetróháza vezetőjének, Deutsch Zsuzsanna főorvosnak, a Radnai főorvos vezette III. belosztály minden dolgozójának, hogy anyámat, Benedek Miklósnét sok éven át gondos és mindenre kiterjedő ápolásban részesítették. Külön köszönet illeti meg az igazgatónőt a kórház családias légköréért, amely megnyugtatta a gondozottakat és

nagymértékű segítséget nyújt a betegek hozzátartozóinak is. Friedmann Péterné.

– **Dedikálás.** Forrai Eszter (Párizs) június 10-én, vasárnap, 16 órakor dedikálja a könyvhétre megjelent Lépcsők című, a holokauszt témájával foglalkozó verseskötetét a Múlt és Jövő sátrában. A CD-melléklet Huzella Péter közreműködésével készült.

– **Adományok.** Szegő László 40 ezer Ft-ot adományozott a Szeretetróháza részére.

– **Holokauszt Emlékközpont.** Cím: Budapest IX., Páva utca 39. Nyitva: hétfő kivételével naponta 10–18 óra között. Telefon: (1) 455-3333. Honlap: www.hdke.hu, E-mail: info@hdke.hu

Programajánlat

JÚNIUS

Generációk Klubja (Hunyadi tér 3. félemelet)

11-én (hétfőn) 3 órakor a Zsidó Múzeum előtt találkozunk, és együtt megnézzük a Csabai Ékes Lajos-emlékkiállítását.

18-án (hétfőn) 3-tól a klub vendége Breuer Péter politológus. Előadásának címe: Hosszú, forró nyár a Közé-Keleten.

25-én (hétfőn) 3 órától Vencel György kántort hallhatjuk.

28-án (csütörtök!) 3-tól szezonzáró a tornán, a fejlesztésen részt vevőknek és a klub többi tagjának. Kontha Nelli bábművész Papírszínház: Csimota varázslatos doboza című produkcióját adja elő.

Az új, őszi szezon programjait majd az Új Életben olvashatják mindazok, akik a Hunyadi téri Generációk Klubjának hétfői és csütörtöki programjain rendszeresen részt vesznek.

Halálozások

A harmincnapos gyász lejárta után mély fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik szerették és tisztelték, hogy Ladányi Lászlót, Cvi ben Áháron halévít 2012. április hó 15. végső útjára kísértük. A család ezúton is köszönetet mond a Bét Sálom zsinagóga közösségének és mindazoknak, akik kifejezték részvételüket, és akik velük együtt búcsúztak el akár személyesen, akár lélekben a szeretett édesapától, nagypapától, férjtel, testvértől, barától és kollégától. Zichrono livráchá, emlékből fadjadon áldás!

Sallai Kati az Israel Sela Otthon segítője volt. Halála számomra pótolhatatlan veszteség. Pótanyám volt, akivel mindent meg tudtam beszélni. Ő is mesélt nekem az életéről, fiairól. Örömeinket, gondjainkat megosztottuk egymással. Nemcsak a segítóm, hanem embertársam volt. Ezt a pár sort azért írom, hogy emléke örökké megmaradjon. *Lóvi György, az otthon egyik lakója. (x)*

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek

Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 3120 Ft

Külföldre 5760 Ft/év

USA és Izrael: 6240 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes

zöldszámon.

Szedés: WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomatás:

VESZPRÉMI NYOMDA ZRT.

ISSN 0

„Nem akarunk megint zsidótörvényt!”

Szolidaritás vastappsal a Dohányban

A Mazsihisz felhívása, meghívó-ja így szól: Minden jóérzésű embert várnak a Goldmark Terembe, a „Szolidaritás Székhelyi József színművész mellett” rendezvényre, ahol Székhelyi József Gerendás Péter előadóművésszel együtt lép fel. Azon a helyszínen, amely a 40-es években a kirekesztett, színpadról leparancsolt művészeknek adott szereplési lehetőséget.

Ahogy múltak a napok, olyan rengetegen jelezték az ügy mellé állásukat, részvételüket, hogy a programra a Dohány utcai zsinagógában kerülhetett sor.

Közel ezer fő demonstrált jelenlétével „mellét és ellen”. Zoltai Gusztáv a rendezvényeken szokásos protokoll mellőzésével VIP-vendégként üdvözölt mindenkit, majd az egri ügyet, a történeteket

megbocsáthatatlan dolognak aposztrofálta.

A fellépőket álló közönség és vastaps fogadta. Székhelyi saját verseit adta elő, gitáron Gerendás Péter működött közre. Az előadást önrónia, szarkazmus, keserű humor jellemezte, a mondánivaló általában időszerű volt. A színművész megjegyezte, szülei most biztos azt mondanák: Ugyan, fiacskám, minden zsidó három napig tart.

„Megvonom a vállam / sajog a jogállam / maradt pártában / a régi-új pártállam...” fogalmazott Székhelyi később előadásában, amely a pártok mellett a fogyasztói társadalmat és a bulvármédiát is célba vette. Néhány gondolat biztos időtállóan bizonyul majd, mint például a „nem adom fel, míg egy darabban látsz” vagy „a hazug embert könnyebb utolérni, ha

igazat mond” és „a szennyezett eszköz beszenyezi a célt”.

Az esemény mintegy másfél órán át tartott, majd több százán aláírtak egy táblát, hitet téve felirata mellett: „A SZÍNHÁZ MINDENKIÉ, NEM AKARUNK MEGINT ZSIDÓ-TÖRVÉNYT!”

Protokoll nélkül: a programon a padosorokban mások mellett helyet foglalt Izrael Állam magyarországi nagykövete, a Mazsihisz-BZSH vezető tisztségviselői, rabbik, kántorok, fővárosi és vidéki előljárók, parlamenti pártok delegáltjai, Eger polgármestere és a városvezetés néhány képviselője, valamint nem utolsósorban az Élet Menete alapítvány (melynek Székhelyi József az egyik alapítója) vezetői és több önkéntese.

GÁL

TELEVÍZIO

Ádám feltámadása

Amikor az m2 műsorra tűzte ezt a német-amerikai-izraeli drámát, azt hittem, már mindent tudok a holokausztról. Ezt a 2008-ban készült mozi egy regény alapján Paul Schrader rendezte. A főszerepre Jeff Goldblumot kérte fel. Őszintén megmondom, nem tudom, hogy kitaláció vagy valóság a mű alapja. Rengeteg cudar dolgot olvastam és hallottam már a haláltáborokról, de enné a cudarságnál kiakadtam. A rendező így foglalja össze a tartalmat: „Egy férfi, aki egyszer kutya volt, találkozik egy kutyával, aki egyszer ember volt.”

A film idősíkkra rendezkedett be. Mindenesetre 1961-ben indul és Tel-Avivból, ahonnan egy elegáns, fehér öltönyös férfit bilincsben visznek keresztül a sivatagon. A végcél egy csaknem titkos szanatórium, ahol az idegileg megbizott holokausztürelőket ápolják. Egyikük azt kérdi, hogy Kolumbusz zsidó volt-e, a másikuk követeli, hogy vezesse már őket valaki a sivatagba. Jönnek-mennek, tablethaegyeket nyelnek, de javulásról nem számol be a fáma. Itt él Adam Stein, akiről a történetünk szól. 1926. Berlin: Adam egy lokálban lép fel bűvészként, emellett hegedül egy Stradivarin, a szám végén lecsúszik a nadrágja, és röhg egész Németország. Később mágusi képessége is előtérbe kerül, s a mutatóvív rendszerint nagy vérzéssel fejeződik be. Jó trükk. 1936 Berlinjében egy késdobálás számot is előad, melynek másik végén a lánya áll. Amikor

bejönnek a náci, azt mondja: „Nem érdekel a politika, a circuszt mindenki szereti!” Hát persze, Adam! De attól még elindul a vonata. Ahogy leszáll, a vagonból az egyik tiszt rászól: Nevetessen!

Tudja mit? Legyen kutya! És Adam ezentúl a kutyaóiban él, és csak négykézláb járhat. Ugyanazt kapja étkül, mint a valódi ebek, és meg sem szólalhat, csak ugathat. Dr. Nathan Gross jó kis mókát eszelt ki. Bár nevetni csak ő tud rajta, jómagam meg képtelen vagyok ezt elhinni.

Egy következő jelenetnél (haláltábor) alig áll a lábán, mert most azt a feladatot kapta, hogy hegedüljön. Lába elszokott az állástól, de játszik. Zeneszóra mennek a gázkamrába az emberek. Amikor megpillantja saját családját, egy kis szünet áll be, majd tovább sír a hegedűje.

Később, a háború után újralátjuk őt Berlinben. Alkoholistaként teng-leng. A rabbi meglátogatja, és próbál bele életet lehelni, elmeséli, hogy az egyik lánya Haifán él. És egyáltalán: „Nem vagy halott, Adam!”

Adam nem halott, úgy éli az életét ebben a sivatagi gyógyintézetben, mintha ő lenne a főnök. Mindenkire van egy kedves szava, egy bolondériája, sőt ezer kilométerrel is meghallja, ha egy kutya ugat. Márpedig az intézetből jön a kutyahang. Addig keresi, míg meg nem találja. Igen ám, de ez a kutya nem kutya, csak úgy él. Más-különbben kisfiú. Hogy honnan hozták ide, örök rejtély marad. Mindenkét megmar, és lehetetlen megszelídíteni. Ez kizárólag Adamnek sikerülhet. Először ugat hozzá, majd szép lassan szóra bírja. Aztán talpra állítja. Hiszen ők ketten értik egymást. Sőt, érzik egymást.

Meddig kell még belebolondulni a holokausztba?

Boszán Eta

Emléktáblát Horthynak!

Az utóbbi időben egyre harsányabban akarják Horthy személyét kizárólagosan pozitívan beállítani.

Jómagam nem vagyok történész, az átlagértelmségi eszével, történelmi tudásával gondoltam végig a dolgot.

Horthy kormányzói minőségében a mai köztársasági elnök pozíciójában volt, igaz, sokkal erősebb mandátummal.

Így 1920. március 1-jei kormányzóvá választásával minden felelősséget is a vállára vett. Nem gondolom, hogy erős érvek azok, amelyek azt mondják, hogy rákényszerítették. Nem! Személyes működésének vizsgálatok ugyanolyan keménynek, karakánnak kell gondolnom őt, az állandóan ellentengernagyí egyenruhában mutatkozó Horthyt, mint amilyenek a tengeren lévő parancsokat kiadó, ütközetet vezénylő bátor kapitányt gondolom. Ha ellenére lett volna bármilyen négyedszázados kormányzó működése során, akkor megtette volna a szükséges lépéseket, és minimum lemond.

De ilyet nem lehetett tapasztalni. Sőt, beiktatása 1920-as évében vezették be a numerus clausus. A törvény az egyes „nemzetiségek és népfajok” összlakosságához viszonyított arányszámához kötötte az adott etnikumból a felsőoktatási intézményekbe felvehető hallgatók számát. A zsidók arányát 6%-ban maximalta.

A bethleni konszolidáció után 1938-ban az első zsidótörvény néven vált hírhedtté egy jogszabály, amelyet Imrédy Béla miniszterelnöksége alatt fogadtak el, eszerint a szellemi szabadfoglalkozású pályák állásainak legfeljebb 20 százalékát foglalhatják el zsidók. A törvény szintén 20 százalékban maximalta a tíz értelmiséginél többet foglalkoztató kereskedelmi, pénzügyi és ipari vállalatoknál a zsidók létszámát.

1939-ben, Teleki Pál miniszterelnöksége idején fogadták el a második zsidótörvényt. A jogszabály nagyrészt faji szempontból határozta meg, hogy ki számít zsidónak. Zsidónak minősült, aki önmaga, legalább egy szülője vagy legalább két nagyszülője az izraelita felekezet tagja volt a törvény hatálybalépésekor vagy az előtt. Zsidó nem tölthetett be színházaknál és lapoknál olyan állást, amely befolyással volt az adott intézmény vagy orgánium szellemi irányvonalára. A jogszabály tovább korlátozta az egyes vállalatoknál alkalmazható zsidók számát, az engedélyköteles ipari és kereskedelmi ágazatokból a zsidókat kizárták.

Horthynak annyira nem tetszett az általa vezetett ország kirekesztő törvénykezése, hogy megnyugtatóan többek között ezt írta Telekinek: „Egész életemben antiszemita voltam...”

A lendületbe jött törvénykezés 1941-ben, Bárdossy László miniszterelnöksége alatt fogadta el a harmadik zsidótörvényt, a nürnbergi típusú faji törvényt. Az indokolásában náci terminológiát használó szöveg mindenkit zsidónak minősített, akinek két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született. Megtiltotta a vegyes házasságokat, és büntetni rendelte a zsidó és nem zsidó közötti nemi kapcsolatot is.

Miközben 1943 elején a II. hadsereg 200 000 magyar honvéde elpusztult, Horthy megnyugtatta Hitlert, aki felrótta neki, puhán bánik a zsidókkal. Horthy nem kérte számon, miért vetették oda az oroszoknak a rosszul felszerelt hadsereget, hanem hazatérve a következőket írta: „Az egyik szemrehányás arra vonatkozott, hogy Magyarországon állítólag túl enyhén kezelik a zsidókat. Ebben a kérdésben minden elbizakodottság nélkül hivatkozhatom arra, hogy annak idején én voltam az első, aki szót emeltem a zsidók destruktív magatartása ellen, és azóta megfelelő intézkedéseket tettem befolyásuk visszaszorítására...”

A II. hadsereg nem támadt fel, viszont 440 000 vidéki zsidót a következő évben Horthy deportált.

Magyarország összeszűrése az 1941–1944 közötti államterületen hozzávetőleg 830–950 ezer fő, ebből 500 000 zsidó, 350 000 katona, a többi polgári személy. Nincs ma olyan család ebben az országban, akinek ne hiányozna legalább egy olyan hozzátartozója, aki Horthy alatt veszett oda. Abszolút jogos az emléktábla!!!

Csak azt nem tudom, ezek az adatok mind hogyan férnek rá az emléktáblára!!

Répás Péter

(Az adatokat a <http://mek.niif.hu/02100/02185/html/74.html> és a <http://www.holokausztmagyarorszag.hu/honlapokrol/vetem.>)

Judaika-árverés

A Csók István Antikvitásban hetente rendezzük meg műtárgy-, festmény- és tematikus aukcióinkat, amelyekre egyaránt jellemző az eltérő stílusok és korszakok változatossága. Június 25-én judaika témakörbe tartozó műtárgyakat bocsátunk árverésre. Az anyag előreláthatólag június 19-étől lesz kiállítva galériánk emeletén. Műtárgybecsüsek olyan beadók jelentkezését várják, akik műtárgyaik értékesítése által gyorsan készpénzhez szeretnének jutni. Nemcsak egy-egy tárgyat, hanem akár teljes judaikahagyatékot is felbecsülünk és aukcióra bocsátunk. Ékszereket, ezüst- és kegytárgyakat, festményeket, könyveket, képeslapokat vagy az árverés témaköréhez tartozó bármely különleges régiséget átveszünk.

Minden hétköznap 10-től 18 óráig ékszer-, műtárgy- és festményszakértőink becsülik fel a behozott tárgyakat.

Minden műtárgykedvelőt, érdeklődőt és vásárlót szeretettel várunk antikvitásunkban a hét minden napján, 10 és 20 óra között.

A kiállítások és az árverések helyszíne:
CSÓK ISTVÁN ANTIKVITÁS
1052 Budapest, Váci utca 31/A

Elérhetőségeink:

Telefon: 1-318-2862 • info@csokantikvitas.hu • www.csokantikvitas.hu

SPÁNN GÁBOR

Csodarabbi

Vallásos zsidó társaságban a minap szó esett arról, hogy deheroizáló korunkban nem csak a vallási előírásokat szigorúan betartó hívők száma csökkent, de már sajnos nem születnek csodák sem. Aki kicsit is járatos a zsidó vallástörténetben, ha csak „szájhagyomány” formájában is, de ismer valamely csodarabbi. Tetteikről, vallási elhivatottságukról, esetleg hősi életükről vagy mártírhalálukról a legendák öröklődnek nemzedékről nemzedékre. Manapság csodák is ritkán vannak, és maga a fogalom is megváltozott. Csodának ma, pl. az számít, ha egy nyilvános helyen megtalált teli pénztárcát valaki egy hatóságnak lead. Nem volt ez mindig így. A magyarországi szocializmus éveiben – amikor nem lehetett azt mondani, hogy a vallások reneszánszukat élik – érdekes módon éltek és működtek csodarabbi. Az egyik ilyenről én is hallottam egy történetet. Valamelyik vidéki nagyvárosunknak, ahol még létezett zsidó közösség, fiatal rabbija volt. A zsidó lelkek gondozójának nagy örömeire bicsöngetett hozzá egy fiatal pár azzal, hogy esküvőt rendelnének, kérik, hogy a rabbi úr tűzzön ki erre időpontot. Különös örömeire szolgált el a fiatal rabbinak, mivel sem az ifjú pár, sem a szülei nem tartoztak a város vallásos emberei közé. Boldogan tett eleget a felkérésnek. A legszükségesebb halachikus tennivalókra megtanította őket, és őszinte szeretettel nézett az új zsidó családot jelentő fiatalokra. A chászene lezajlott, a jó hangulatban a fiatal rabbi még megtáncoltatta mind az ifjú arát, mind az örömanyákat. Ahogy ez nálunk, neológ közösségekben szokás, a ceremónia végén rabbinikus áldásban részesítette a fiatal párt.

Néhány nap múlva – amikor még el sem fogyott a menyasszonyi torta utolsó maradéka – ismét csöngettek a rabbinál. A fiatal férj jelentkezett, és kipáját gyűrötve nagy nehezen kinyögte: arra kéri a tisztelendő urat, hogy akkor most tűzzön ki egy dátumot a brisze, merthogy közben (1 hét alatt...) ifjú felesége életet adott egy egészséges kisfiúnak. A rabbi köpni-nyelni nem tudott. Emlékei szerint az áldott állapotnak semmi jele nem volt az esküvő napján a fiatalasszonyon. A vidéki város is olyan, mint egy család: semmi sem marad titokban. Egy pillanat alatt végigfutott a hír a sűrűsödő családi örömről. A legközelebbi péntek esti kiduson a hívek kaján mosollyal néztek rabbijukra, várva valami magyarázatot. A közösség fiatal vezetője élete legnehezebb dróságát mondta el. Beszédében kitért arra, hogy a rabbi-hivatás legszebb pillanatai számára azok, amikor két fiatal indít el a család-válás csodálatos útján. Így volt ez a legutóbb egybekelt párnál is. De a földön sohasem teljes az öröm. Nem akart ünnepontó lenni, és nem fogalmazta meg a chászene forgatagában is jelen lévő bánatát, hogy bár a fiatalok ebből a közösségből valók, de sajnos a zsidó család legnagyobb örömeinek, a gyerek érkezésének már nem ez a kile lesz a tanúja. Mert mint mindnyájan tudjátok, ők nemsokára alijáznak. Áldó imám végén annyit mertem elmondani: jó lenne, ha az Uristen közösségünket abban a kegyelemben részesítené, hogy megismerhetnénk a kis jövevényt. És íme, imám meghallgattatott, mert mint értesültetek róla, a gyermek brisze meg zsinagógánkban történik. A hívek áhítatos csendben hallgatták rabbijukat, aki még hozzátette: ez az esemény is bizonyítja, hogy vannak még csodák.